

פענוח הערות ומראי-מקומות.

ויחי שיחה ב.

*****

פרשתינו ג, יג. וישאו אתו בניו ארצה כנען ויקברו אתו במערת שדה המכפלה אשר קנה אברהם את השדה לאחוזת-קבר מאת עפרן החתי על-פני ממרא:

רש"י ד"ה וישאו אתו בניו. ולא בני בניו, שפך צנם, אל ישאו מטתי לא איש מצרי ולא אהד מבניכם, שהם מבנות כנען, אלא אתם, וקבע להם מקום ג' למזרח, וכן לד' רוחות, וקסדרן למסע מחנה של דגלים נקבעו כאן; לוי לא ישא, שהוא עתיד לשאת את הארון, ויוסף לא ישא, לפי שהוא מלך, מנשה ואפרים יהיו מחמיהם, וזהו איש על דגלו באתת – באות שמסר להם אביהם לשא מטתו:

*****

במטתי, ולא אהד מן המצרים, ולא אהד מבניכם, מפני שיש בכם שנשא מבנות כנען. וכן הוא אומר, ויעשו בניו לו כן כאשר צנם, וישאו אותו בניו ארצה כנען (שם ג, יב-יג), ולא בני בניו. והיאך צנם. אמר להם: יהודה ויששכר וזבולון יטענו מטתי מן המזרח, ראובן ושמעון וגד יטענו מן הדרום, דן ואשר ונפתלי יטענו מן הצפון, בנימין אפרים ומנשה יטענו מן המערב. יוסף אל יטעון, למה שהוא מלך, ואתם צריכין לחלוק לו כבוד. לוי אל יטעון. למה, שעתידין לישא את הארון, ומי שטוען את ארונו של חי העולמים, לא ישא ארונו של מת. ואם תעשו כן וטענתם את מטתי כשם שצויתי אתכם, הקדוש ברוך הוא עתיד להשרות אתכם דגלים דגלים. פינן שגפטר, טענו אותו כשם שצנה שטיענו אותו. מנין, שכן כתיב: ויעשו בניו לו כן כאשר צנם (בראשית ג, יב). מה כתיב אחריו, וישאו אותו בניו ארצה כנען.

תנחומא בוכר שם. [איש על דגלו באותות לבית אבותך. זש"ה] אשא דעי למרחוק ולפועלי אתן צדק (איוב לו ג), לא היה צריך לומר אלא איש על דגלו [באותות יחנו בני

(1 פרשתינו ג, יג. וישאו אתו בניו ארצה כנען ויקברו אתו במערת שדה המכפלה אשר קנה אברהם את השדה לאחוזת-קבר מאת עפרן החתי על-פני ממרא:

(2 רש"י ד"ה וישאו אתו בניו. ולא בני בניו, שפך צנם, אל ישאו מטתי לא איש מצרי ולא אהד מבניכם, שהם מבנות כנען, אלא אתם, וקבע להם מקום ג' למזרח, וכן לד' רוחות, וקסדרן למסע מחנה של דגלים נקבעו כאן; לוי לא ישא, שהוא עתיד לשאת את הארון, ויוסף לא ישא, לפי שהוא מלך, מנשה ואפרים יהיו מחמיהם, וזהו איש על דגלו באתת – באות שמסר להם אביהם לשא מטתו:

תנחומא במדבר יב. איש על דגלו. זה שאמר הכתוב: אשא דעי למרחוק ולפועלי אתן צדק (איוב לו, ג). לא הנה צריך לומר, אלא איש על דגלו יחנו בני ישראל. ומה תלמוד לומר: באותות. אלא בשעה שגפטר יעקב אבינו מן העולם, אמר לבניו, ושכבתי עם אבותי (בראשית מח, ל). תזר על כל בניו וברכנו ופוקדון, אמר להן, כשתטלו אותי, ביראה ובכבוד טלו אותי. ולא יגע אדם אחר

ישראל], ומה תלמוד לומר על דגלו באותות [לבית אבותם], אלא בשעה שנפטר יעקב אבינו מן העולם, אמר להם ושכבתי עם אבותי ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם (בראשית מז ל), חזר על כל בניו ובירכם ופקדם, אמר להם כשתטלו אותי ביראה ובכבוד תטלו אותי, ולא יגע אדם אחר במטתי, לא אחד מן המצריים, ולא אחד מבניכם, מפני שיש בהם שנשאו מבנות כנען, וכן הוא אומר ויעשו בניו לו כן כאשר צום (שם נ יב), [וישאו אותו בניו ארצה כנען] (שם שם יג), בניו ולא בני בניו, (וישאו אותו בניו ארצה כנען), היאך צום, אמר להם יהודה יששכר וזבולון יטענו מטתי מן המזרח, ראובן ושמעון וגד מן הדרום, אפרים ומנשה ובנימין מן המערב, דן ואשר ונפתלי מן הצפון, יוסף על יטעון שהוא מלך, ואתם צריכין לחלוק לו כבוד, ולוי אל יטעון, למה שהוא טוען את הארון, ומי שהוא טוען את ארון חי העולמים, אינו טוען ארונו של מת, אם עשיתם כן וטענתם את מטתי כשם שצויתי אתכם, הקב"ה עתיד להשרות אתכם דגלים דגלים,

במדבר רבה פרק ב, ח. לבית אבתם (במדבר ב, ב), לא היה צריך לומר אלא איש על דגלו באתת יחננו בני ישראל, מה תלמוד לומר לבית אבתם, הנה הוא דקתיב (איוב לו, א): אשאי דעי למרחוק ולפעלי אתן צדק, בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה עשה אותם דגלים כמו שנתאו, התחיל משה מצר, אמר עכשו עתידה המחלקת להצטן בין השבטים, אם אני אומר לשבטו של יהודה שישנה במזרח והוא אומר אי אפשי אלא בדרום, וכן ראובן וכן אפרים וכן כל שבט ושבט, מה אני עושה, אמר לו הקדוש ברוך הוא משה מה אכפת לך אין צריכין לך, מעצמן הן מפירין דירתן, אלא דיתקי יש בידן מיעקב אביהם היאך לשרות בדרגלים, איני מחדש עליהם, פכר יש להן טכסיס מיעקב אביהם כמו שטענו אותו והקיפו את מטתו פך יקיפו את המשכן, דאמר רבי חמא בר חנינא פניו שבא אבינו יעקב לפטר מן העולם קרא לבניו, דקתיב (בראשית מט, א): ויקרא יעקב אל בניו וברכין וצון על דרכי האלהים וקבלו עליהם מלכות שמים, משגמר דבריו אמר להם כשתטלו אותי ביראה ובכבוד לוי אותי ולא יגע אדם אחר במטתי ולא אחד מן המצריים ולא אחד מבניכם, מפני שאתם נטלתם מבנות כנען, וכן הוא אומר (בראשית נ, יב): ויעשו בניו לו כן כפאשר צום, בניו ולא בני בניו, (בראשית מט, יג): וישאו אותו בניו, היאך צום, אלא אמר להם בני יהודה יששכר וזבולון יטענו מטתי מן המזרח, ראובן ושמעון וגד יטענו מטתי מן הדרום, אפרים ומנשה ובנימין יטענו מן המערב, דן אשר

ונפתלי יטענו מן הצפון, יוסף אל יטעון שהוא מלך ואתם צריכין לחלק לו כבוד, לוי אל יטעון למה שהוא טוען את הארון ומי שהוא טוען ארונו של חי העולמים אינו טוען ארונו של מת, ואם עשיתם וטענתם את מטתי כשם שצויתי אתכם, האלהים עתיד להשרות אתכם דגלים. פניו שנפטר טענו אותו כשם שצום, שנאמר: ויעשו בניו לו כן כפאשר צום, הני (איוב לו, א): אשאי דעי למרחוק ולפעלי אתן צדק, שמיעקב היה בזה דעה היאך ישרו דגלים, ולפעלי אתן צדק, זה הקדוש ברוך הוא שפעל פעולות טובות עם ישראל, וכדי לתן להם פעולה טובה שכתר שקימו מצות אביהם לא צום לחנות דגלים אלא כמצות אביהם, צדק עמקה, שלא שנה הדבר שלא לתן מחלקת ביניהם, לכה נאמר: לבית אבותם, כענין שהקיפו מטת אביהם פן יחננו, הני: לבית אבתם יחננו בני ישראל.

בראשית רבה פרק ק, ב. ויכל יעקב לצות את בניו (בראשית מט, לג), (בראשית נ, יב): ויעשו בניו לו כן כפאשר צום, הראשון על עבודת כוכבים, היה מה דאת אמר (הושע ה, יא): פי הואיל הלה אחריו צו, השני על ברפת השם, היה מה דאת אמר (ויקרא כד, טז): ונקב שם ה' מות יומת וגו', השלישי על נשיאת המטה, אמר להם תנו דעתכם שלא יגע ערל [אחד] במטתי, שלא לסלק את השכינה מעלי, אלא כסדר הזה עשו לי, שאו אותי שלשה מן הצפון ושלשה מן הדרום שלשה מן המזרח ושלשה מן המערב, כשם שאתם עושין לי כה אתם עתידין להעשות ארבעה דגלים במדבר והשכינה באמצע. רבנו צנה שלשה דברים לפני מיתתו, אמר להם אל תספדוני בעצרות, ואל תזוז אלמנתי מתוך ביתי, ומי שנטפל בי בחיי הוא יטפל בי במותי. אל תספדוני בעצרות, מפני המחלקת. ואל תזוז אלמנתי מתוך ביתי, ולא מתגיפת היא אלמנה שאמרה אי אפשי לזוז מבית בעלי אין יורשין יכולין לומר לה לכה לבית אביה ואנו נגין אותך, אלא נגין אותה ונותנין לה מדור לפי כבודה, אלא לפי שדרכו של נשיא להיות כל חפציו משל צבור וזה על ידי שלא נהנה משל צבור כלום, לפיכך הוא אומר אל תזוז אלמנתי מתוך ביתי. אמר רבי דוסתאי דלא יאמרון לה ביתא דנשיאותא הוא ישמעבד לנשיאותא. מי שנטפל בי בחיי הוא יטפל בי במותי, אמר רבי חנינא צפורא כגון יוסי הפיגוס יוסי הפרתי. רבי חזקיה מוסיף עוד תרתי, אל תרבו עלי תכריכין ותהא ארוני נקופה לארץ, אל תרבו עלי תכריכין, מפני רמה. ותהא ארוני נקופה לארץ, מפני המבול. מלתא דרבי אמר לא כמה דבר נש אזיל הוא אתי, מליהון דרבנן דאינון אמרין כמה דבר נש אזיל הוא אתי. רבי יוחנן מפקד ואמר, לא תלבישוני לא חזירין ולא

אויפמיין אלא מאנין דבריקה, אם מתבעית עם צדיקא לא ידעין בי רשיעא, ואם אתבעית עם רשיעא לא ידעין בי צדיקא. רבי יאשיה הנה מפקד ואמר אלבישוני מאנין חינורין תפיתין. אמרין ליה רבא אמר פדיון ואת אמר פדיון, אמר להון מה אנה ביהת בעובדאי. רבי ירמיה הנה מפקד ואמר אלבישוני מאנין חינורין תפיתין ואלבישוני דרדסאי ונהבון חטרי בנדי וסנדלאי ברגלי ונהבו יתי על ארסא, דאם אתבעית אנה קאים אוטמיס, הדא הוא דאמר רבי יונה בשם רבי חמא רגלוהי דבר נש ערבתייה מקמאתיה בכל אתר דמתבעי.

במדבר ב, ב. איש על-דגלו באתל לבית אבתם יחנו בגני ישראל מנגד סביב לאהל-מועד יחנו:

רש"י ד"ה באתל. כל דגל יהיה לו אות מפה צבועה תלויה בו, צבעו של זה לא כצבעו של זה, צבע כל אחד כגון אבנו הקבועה בחשון, ומתוך כך יכיר כל אחד את דגלו; ד"א: באותות לבית אבותם, באות שמסר להם יעלב אביהם כשנשארוהו ממצרים שנגמר (בראשית נ) "ויצשו בניו לו כן כאשר צנם, יהודה ויששכר וזבולון ישארוהו מן המזרח, וראובן ושמעון ונגד מן הדרום וכו'", כדאיתא בתנחומא בפרשה זו:

פרש"י הוריות ו עמוד ב ד"ה כנחלתם כח חנייתם - שיעקב אבינו חלק להם את הארץ וציום היאך יחנו לדגליהם וכן מצינו במדרש תנחומא דיעקב אבינו תקן להם דגלים וחלק להם הארץ וכן מצינו איש על דגלו באותות באות אשר צוה להם אביהם שלאותן רוחות שנחלקו לשאת מטתו לאותן רוחות חנו לדגליהם והיינו דאמרי' כנחלתן כך חנייתן:

שה"ג להערה 3. * במדבר ב, ב-לא. איש על-דגלו באתל לבית אבתם יחנו בגני ישראל מנגד סביב לאהל-מועד יחנו: והחגים קדמה מזרחית דגל מחנה יהודה לצבאתם ונשיא לבני יהודה נחשון בן-עמינדב: וצבאו ופקדיהם ארבעה ושבעים אלף ונשיא מאות: והחגים עליו מטה יששכר ונשיא לבני יששכר נמנאל בן-צופר: וצבאו ופקדיו ארבעה וחמשים אלף וארבע מאות: מטה זבולון ונשיא לבני זבולון אליאב בן-חלון: וצבאו ופקדיו שבעה וחמשים אלף וארבע מאות: כל-הפקדלים למחנה יהודה מאת אלף ושמנים אלף ונשיא-אלפים וארבע-מאות לצבאתם ראשנה יסעו: דגל מחנה ראובן תימנה לצבאתם ונשיא לבני ראובן אליצור בן-שדיאור: וצבאו ופקדיו ששה וארבעים אלף וחמש מאות: והחגים עליו מטה שמעון ונשיא לבני שמעון שלמיאל בן-צורישדי: וצבאו

ופקדיהם תשעה וחמשים אלף ושלש מאות: ומטה גד ונשיא לבני גד אליסר בן-רעואל: וצבאו ופקדיהם חמשה וארבעים אלף ונשיא מאות וחמשים: כל-הפקדלים למחנה ראובן מאת אלף ואחד וחמשים אלף וארבע-מאות וחמשים לצבאתם וישנים יסעו: ונסע אהל-מועד מחנה הלויים בתוך המחנה כאשר יחנו בן יסעו איש על-ידו לדגליהם: דגל מחנה אפרים לצבאתם גמה ונשיא לבני אפרים אלישמע בן-עמיהוד: וצבאו ופקדיהם ארבעים אלף וחמש מאות: ועליו מטה מנשה ונשיא לבני מנשה גמליאל בן-פדעהצור: וצבאו ופקדיהם שנים ושלשים אלף ומאתים: ומטה בנימין ונשיא לבני בנימין אביזן בן-גדעני: וצבאו ופקדיהם חמשה ושלשים אלף וארבע מאות: כל-הפקדלים למחנה אפרים מאת אלף ושמנת-אלפים ומאה לצבאתם ושלשים יסעו: דגל מחנה לוי צפנה לצבאתם ונשיא לבני לוי אחיעזר בן-עמישדי: וצבאו ופקדיהם שנים ושלשים אלף ושבע מאות: והחגים עליו מטה אשר ונשיא לבני אשר פגעיאל בן-עכרון: וצבאו ופקדיהם אחד וארבעים אלף וחמש מאות: ומטה נפתלי ונשיא לבני נפתלי אחיעזר בן-עייגן: וצבאו ופקדיהם שלשה וחמשים אלף וארבע מאות: כל-הפקדלים למחנה לוי מאת אלף ושבעה וחמשים אלף ונשיא מאות לאחריה יסעו לדגליהם:

(4 פרשתינו מז, ל. ושכבתל עם-אבתי ונשאתל ממצרים: וקברתי בקברתם ויאמר אנכי אעשה כדברך:

(7 לך לך טו, יג. ויאמר לאברהם ידע מדע פי-גר ו יהנה זרעו בארץ לא להם ועבדום ועני אתם ארבע מאות שנה:

(9 שם פסוק טז. ודור רביעי ישובו הנה כי לא-שלם עון האמרי עד-הנה:

רש"י ד"ה ודור רביעי. לאסר שיגלו למצרים יהיו שם ג' דורות, והרביעי ישובו לארץ הזאת, לפי שבארץ כנען היה מדבר עמו, וכרת ברית זו, כדכתיב: למת לה את הארץ הזאת לרשתה. וכן היה: יעקב ירד למצרים, צא וחשב דורותיו: יהודה, פרוץ, וחסרון, וכלב בן חסרון מבאי הארץ היה:

(10 ברכות יז עמוד ב. מתני' מי שמתו מוטל לפניו — פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין, ומכל מצות האמורות בתורה. נושאי המטה וחלופיהן, וחלופי חלופיהן, את שלפני המטה, ואת שלאסר המטה. את

שְׁלֹפְנֵי הַמָּטָה צוֹרֵךְ בָּהֶם — פְּטוּרִין, וְאֵת שְׁלֹאֲחֵר הַמָּטָה צוֹרֵךְ בָּהֶם — חֲזִיבִין. וְאֵלוּ וְאֵלוּ פְּטוּרִים מִן הַתְּפִלָּה.

ש"ך יו"ד סימן שנה סק"א. פטורים מק"ש. שעוסק במצוה פטור מהמצוה:

בית יוסף או"ח ר"ס עב. נושאי המטה וחילופיהן וחילופי חילופיהן וכו' משנה ר"פ מ"ש (יז). נושאי המטה וחילופיהן וחילופי חילופיהן את שלפני המטה ואת שלאחר המטה את שהמטה צריכה להן פטורים ואת שאין המטה צ"ל חייבים ופירש"י וחילופיהן. שכן דרך שמתחלפין לשאת לפי שהכל חפצים לזכות בו. את שלפני המטה. שיתעסקו בו כשתגיע המטה אצלם: ושללאחר המטה. הואיל ואין צריכה להם חייבים שכבר יצאו י"ח מן המת נראה מדבריו שהוא סובר דהא דקתני את שלמטה צורך בהם היינו שלפני המטה והא דקתני את שאין למטה צורך בהם היינו שלאחר המטה והכי קאמר נושאי המטה וחילופיהן וכו' שלפני המטה ושללאחר המטה זהו משפטם דשלפני המטה כיון שיש למטה צורך בהם פטורין ושללאחר המטה כיון שאין למטה צורך בהם חייבים וכפירש"י כתב ה"ר יונה בשם הירושלמי והמרדכי כתב ה"ג רש"י שלפני המטה צורך בהם פטורים ושללאחר המטה אפילו צורך בהם חייבים לקרות

שו"ע הרב שם ס"א. נושאי המטה וחילופיהם וחילופי חילופיהם, בין אותם שְׁלֹפְנֵי הַמָּטָה בין אותם שְׁלֹאֲחֵרֵיהֶּ, מאחר שיש למטה צורך בהם לשאת אותה, כגון בעיר שיש בה חבורה המזמנת לכה, וכל בני החבורה מחליפין לשאת לפי שכלם חפצים לזכות בו — כלם פטורים מקריאת שמע (לפי שהם טרודים טרדת מצנה). אכל שאר המלוין את המת שאין למטה צורך בהן — חייבים בקריאת שמע (ואף על פי שהלנית המת הוא בכלל גמילות חסד, וגמילות חסד הוא מן התורה, מכל מקום הם אינם טרודים כלל ויכולין לקרות פסוק ראשון בכונה ובעמידה והשאיר פניהם מהלכות), אכל פטורים מהתפלה כמו שיתבאר בסימן ק"ו:

ירושלמי ברכות פרק ג הלכה א. תני הכתפים אסורין בנעילת הסנדל שמא יפסוק סנדלו של אהד מהו ונמצא מתעכב מן המצוה.

שו"ע יו"ד שם ס"ג. במקום שיש כתפים מיוחדים לשאת את המטה אסורין בנעילת הסנדל שמא יפסוק סנדלו של אחד מהם ונמצא מתעכב מהמצוה: הגה יש מקומות שנהגו שהאבלים יוצאים ראשון מן הבית והקרובים והמטה אחריהם והרחוקים נותנין המת על המטה ולוקחים האבלים

והקרובים המטה על כתפיהם ואחר כך שאר העם (כל בו) יש אומרים כשמגיעים עם המת לקברות מעמידים אותו כל ד' אמות קודם שנקבר (שם וב"ז) וכן נהגו האידינא להעמידו ב' ג' פעמים קודם שאומרים עליו צדוק הדין ובימים שאין אומרים צדוק הדין אין צריכים להעמיד אותו (מ"כ בשם מהרי"ל):

פרש"י ברכות שם ד"ה וחלופיהן — שכן דרך שמתחלפין לשאת לפי שהכל חפצין לזכות בו:

רע"ב למשנה. וחלופיהן. שכן דרך שמתחלפין לפי שהכל רוצים לזכות במצוה:

מעבר יבק שפתי רננות פרק טו. ראה בסוף.

רמב"ם הלכות אבל פרק ד הלכה ב. ואסור לקבר בתכריכין של משי ובגדים המזוקבין הרקומין אפלו לנשיא שבישראל. שנהו גסות הרוח והשחטה ומעשה עפוסים. וסובלין את המת על הכתף עד בית הקברות:

כתב סופר יו"ד סימן קעה. ראה בסוף.

(11 חיי שרה כה, ט. ויקברו אתו יצחק וישמעאל בניו אל-מערת המכפלה אל-שדה עפרון בן-צחר החתי אשר על-פני מקרא:

וישלח לה, כט. ויגוע יצחק וימת ואסף אל-עמיו זקן ושבוע ימים ויקברו אתו ועשו וינקב בניו:

לעיל עמוד 200. חז"ל זאגן אז די אבות האבן אפגע-היט אלע מצות התורה, הגם זיי האבן דערויף קיין ציווי ניט געהאט, און עס שטייט (ביי אברהם'ען) למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו", איז זיכער, אז אויך בא יעקב'ן איז געווען יצוה את בניו" אלע זיינע זין, און - ווי רש"י שרייבט בפירוש (בפירושו על הש"ס) שבני יעקב שומרי מצות היו, דאע"פ שלא ניתנה תורה מקובלין היו מאבותיהן.

(14 במדבר ג, ח. ושמרו את-כל-כלי אהל מועד ואת-משמרת בני ישראל לעבד את-עבדת המשכן:

רש"י ד"ה ואת משמרת בני ישראל. שפלו הו זקוקין לצרכי המקדש, אלא שהלויים באים תחתיהם בשליחותם, לפיכך לוקחים מהם המעשרות בשכרן, שנגמר "כי שכר הוא לכם חלף עבדתכם" (במדבר י"ח):

שה"ג להערה 15. כסף משנה להרמב"ם שם. ומ"ש וסובלין את המת על הכתף. אורחא דעלמא נקט אבל אם ירצו לנשאו בידיהם נושאיין:

16) פרשתנו מה, ה. וְעַתָּה שְׁגִי-כְנִיף הַנוֹלָדִים לָךְ בְּאַרְצָן מִצְרַיִם עַד-בְּאֵי אֶלְיָה מִצְרַיִמָה לִי-הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרַאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יְהוּדָה לִי:

רש"י ד"ה לי הם. בְּחֻשְׁבוֹן וְשָׂאָר בְּנֵי הֵם, לְטַל חֶלֶק בְּאַרְצָן אִישׁ כְּנַגְדּוֹ:

ספר הזכרון. הם בחשבון שאר בני הם וכו' אמרו ליטול חלק בארץ איש כנגדו לאו דוקא בשוה אלא ר"ל שכשתחלק הארץ יוציאו חלק לאפרים וחלק למנשה כמו שמוציאין חלק לראובן ולשמעון אבל חלק כל אחד ואחד מהם יהיה כפי רבוי אכלוסין או מיעוטן שדעת הרב ז"ל היא שהארץ נחלקה ליי"ב שבטים אבל לא בשוה אלא שבט המרובה באכלוסין נתל חלק גדול והממעט באכלוסין נטל חלק קטן כפי גלגלתם.

צידיה לדרך. ואני אומר אחר אלף מחילות מעצמותיו הקדושים לא כן אבי ח"ו פה קדוש יאמר דבר זה, כי הוא הבין מה שכתב הרא"ם, לא שיטלו חלק בארץ למנין גולגלותם כראובן ושמעון ושאר השבטים, קאי על אפרים ומנשה שהזכיר קודם זה. ולכך הרבה להשיב אפו עליו וכתב מה שכתב, אבל אני בעניי לא כן אדמה ולבבי לא כן יחשוב כי מה שכתב הרא"ם לא שיטלו חלק בארץ למנין גולגלותם וכו', קאי על הנולדים ליוסף אחר אפרים ומנשה והכי קאמר שהם אינם מכלל השבטים לענין הנחלה שיקחו הם תחום בפני עצמם אלא הם יהיו נכללים בכלל מנין גולגלותם של אפרים ומנשה. וגם הרא"ם ז"ל סבר שכך היתה ברכתם של אפרים ומנשה שהיו צריכין לחשוב גם אותם הבנים הנולדים אחריהם בתוך מנין גולגלות של שבטי מנשה ואפרים ולפיכך היו צריכין גם כן להרבות תחומי ארצות נחלתם של מנשה ואפרים כדי שיוכלו לתת חלק גם לאחיהם הנולדים אחריהם בתוך נחלתם ויקראו על שמם, לא שיגרעו בשבילם נחלת גולגלות בני מטות אפרים ומנשה, אפילו הכי יש מקום לתמיהתו של הרא"ם ז"ל, דו"ק ותשכח כן נראה לי.

17) בא יב. ו. וְהָיָה לְכֶם לְמִשְׁמַרְתְּ עַד אֲרַבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַגֹּהַ וְשִׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קֶטֶל עֲדַת-יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֲרָבִים:

רש"י ד"ה ושחטו אתו וגו'. וְכִי פָלֵן שׁוֹחֲטִין? אֵלֶּא מִכָּאן שְׁשִׁלוּחֵי שְׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ (קידושין מ"א):

אמור כד, יד. הוֹצֵא אֶת-הַמִּקְלָל אֶל-מַחוּץ לְמַחֲנֶה וְסִמְכוּ כְּלֵי-הַשְּׂמֵעִים אֶת-יְדֵיהֶם עַל-רֵאשׁוֹ וְרָגְמוּ אֹתוֹ כְּלֵי-הָעֵדָה:

רש"י ד"ה כל העדה. בְּמַעֲמַד כָּל הָעֵדָה, (מכאן) שְׁשִׁלוּחֵי שְׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ (עי' שם):

לקוטי שיחות חלק ז עמוד 162. והמענה: פון דעם וואָס פֿאַר ויוציאו גו' וירגמו גו' ובני ישרי אל עשו גו' איז דער פסוק מקד דים די ווערטער וידבר משה אל בני ישראל, לייגט זיך בשכל צו זאָגן אַז די אידן האָבן צו דעם מקלל געטאַן אויך אַזוינע פעולות וואָס זיי האָבן אַרויסגענומען (ניט פון דעם ציווי הוצא את המקלל גו' און ניט פון די דיני סקילה וואָס שטייען במקום אחר, נאָר) פון דער פרשה ואל בני" תדבר לאמר גו' איש איש כי יקלל גו'. און דערפאר איז רש"י מפרש אַז מיט ובני ישראל עשו" ווערט געמיינט (ניט נאָר דחי' ותלי' וועלכע שטייען במקום אחר, נאָר) אויך רגימה. ד. ה. אַז נאָך דער רגימה פון די עדים וירגמו אותו אבן" האָבן אויך בני ישראל אים פֿאַרשטיינערט, ווייל דעם ענין (רגימה דורך אַלע אידן) האָבן זיי אַרויסגענומען פון פסוק רגום ירגמו בו כל העדה וואָס שטייט אין דער פרשה פון איש איש כי יקלל גו'. עיין שם.

שם הערה 30. ראה בסוף.

18) לקוטי שיחות חלק טו עמוד 39. עוד יש לומר: אויך רש"י בפיי רושו על הש"ס האַלט אַז די מצוה איז דער בנין התיבה (און ניט נאָר די מציאות התיבה) נאָר ער האַלט (כדעת הפוסקים) אַז אַ ב"ן קען ווערן א שליח פֿאַר אַ ב"נ כמותו³⁹, וואָס דעריבער קען די השתתפות פון שם אין בנין התיבה פֿאַררעכנט ווערן פונקט ווי נח אליין וואַלט די תיבה געבויט, ווי באַלד שם האַט דאס געטאַן בשליחותו פון נח'ן. משא"כ בפירושו על התורה, נעמט רש"י אַן לויט פש"מ, אַז בשעת ס'איז דא אַ ציווי אויף איינעם אַז ער זאָל טאַן א פעולה קען ער דעם ציווי ניט מקיים זיין דורך א שליח (כמשנ"ת במק"א). ובמילא איז מובן אַז נח האַט אַליין געמוזט בויען די תיבה.

³⁹ וראה עפרא דערעא שם דגם לדעת החולקים (מג"א שם בש"א שם סקי"ט ועוד. וכ"ה דעת אדה"ז או"ח סתמ"ח סי-י"א. וראה ברכ"י ופתחי תשובה שם. שד"ח כללים מערכת א כלל מ). – י"ל דקודם מתן תורה דהכל בגדר ב"נ כולם שוים דיש שליחות מאדם לחבירו.

19) חזקוני. ועוד פרש"י לוי לא ישא וכו' ואין להקשות איך נשא משה ארונו של יוסף, שהרי הוא נשא את עצמו כדכתיב נוהג כצאן יוסף ולא שמשו נשאו.

מושב זקנים. אך קשה שר"ש פירש לוי לא ישא שעתיד לישא ארון הקודש, והלא לוי נשא עצמות יוסף שהיה במחנה לויה. וי"ל שנישא מעצמו שנאמר נהג כצאן יוסף.

(20) בשלה יג, יט. ויקח משה את־עצמות יוסף עמו כִּי השִׁבַע השְׂבִיעַ את־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד יִפְקְדוּ אֲלֵהֶם אֶתְכֶם וְהֶעֱלִיתֶם אֶת־עַצְמוֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם:

(22) סוטה ט עמד ב. יוסף זכה לקבור את אביו ואין באחיו גדול ממנו. שנאמר (בראשית נ, ז) ויעל יוסף לקבור את אביו ויעל עמו גם רכב גם פרשים. מי לנו גדול מיוסף. שלא נתעסק בו אלא משה. משה זכה בעצמות יוסף. ואין בישראל גדול ממנו. שנאמר (שמות יג, יט) ויקח משה את עצמות יוסף עמו.

שם יג עמוד א. ואי לא [אי] עסק ביה יוסף, אֶתְּוֹ לֹא הָוּוּ מֵעַסְקֵי בִיָּה? וְהִתְּיָבִי: "וַיִּשְׂאוּ אוֹתוֹ בְּנָיו אַרְצָה פְּנֵעוֹן?" אָמְרוּ: הִנֵּחוּ לוֹ, כְּבוֹדוֹ בְּמִלְכִים יוֹתֵר מִבְּהִדְיוֹטוֹת.

(23) וארא ו, טז. וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־לוֹלִי לְתַלְדֹתָם גְּרִשׁוֹן וַיִּקְרָת וּמְרָרִי וְשִׁנִּי חֲנִי לֹוִי שִׁבְעַ וְשְׁלֹשִׁים וּמָאתַ שָׁנָה:

רש"י ד"ה ושני חיי לוי וגו'. לָמָּה נִמְנָו שְׁנוֹתָיו שָׁל לֹוִי? הַלְּהוֹדִיעַ כְּמָה יְמֵי הַשְּׁעָבוֹד; שְׁפָל זְמַן שְׁאָתָד מִן הַשְּׁבָטִים קִיָּם לֹא הָיָה שְׁעָבוֹד (שמות רבה א'), שְׁנָאָמַר "וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל אֶתְּוֹ" (שמות א), וְאַחַר כֵּן "וַיָּקָם מִלְּדָד חֲדָשׁ", וְלוֹי הָאָרִיֶּד יָמִים עַל כָּלָם:

מזרחי ריש פרשתנו. מצרת השעבוד. ואף על פי שיוסף חי אחר פטירתו של יעקב נ"ד שנה וא"א לשעבדם בחייו שהיה מושל בכל ארץ מצרים ואמרו כל זמן שאחד מן השבטים קיים לא התחילו לשעבדם י"ל שלא היה שעבוד ממש אלא דרך בקשה ופיוס כמו שאמרו בתחלה בפה רך ואחר כך בפרך שזה לא היה יכול יוסף למונעו מפני שגם המצריים היו עושים זה ברצונם להראות חבתן למלך אלא שעם כל זה היו ישראל מצירים על הפועל הזה מפני שהיו רואים בשכלם שזה יהיה סבה לשעבדן בסוף שלא ברצונם וכ"ש בהיותם מקובלים מאבותיהם שהם עתידים שישתעבדו למצרים והיינו צרת השעבוד דקאמר ולא שעבוד ממש ופי' שהתחילו לשעבדם שהתחילו לעשות בהם סימני השעבוד:

גו"א. נסתמו עיניהם וכו'. ואף על גב שכל זמן שאחד מן השבטים חי לא היו המצרים משעבדים בהם כמו

שכתב רש"י בפרשת וארא (שמות ו, טז) ובפרשת שמות, שעבוד הזה לא היה בקביעות אלא לאחר שמת יוסף וכל אחיו, ואז היה השעבוד בקביעות, דכתיב (ר') שמות א, ח, ט) "וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא – ויאמר מלך מצרים לעמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו", אבל אחר מיתת יעקב היו משעבדים בהם – ואין קביעות שעבוד עליהם, והיינו שכתב כאן 'כיון שמת יעקב היו משעבדים בהם', ואילו לקמן כתב שימי השעבוד התחילו משמת לוי, וזה משמע ימי השעבוד בקביעות:

דברי דוד. ויחי יעקב כו' שהתחילו לשעבדם. אע"ג דשיעבוד לא היה כ"ו שאחד מהשבטים קיים כ"ש כאן שגם יוסף היה חי, מ"מ התחילו מצרים להראות גדולה עליהם מה שלא היה בחיי יעקב:

משכיל לדוד. קשה ולמה באמת פ' זו סתומה ומשני שכיון שנפטר וכו' ואין להקי' לטעם זה דא"כ הו"ל לסתום פ' שמות דהכא אכתי יעקב קיים הוה דהתם א"א לסתום לפי שהוא תחלת ספר אך ק' דהיכי קאמר שמיד שנפטר יעקב התחיל השעבוד והלא רש"י גופיה כתב בפ' וארא על פ' ושני חיי לוי שכל זמן שא' מן השבטים קיים לא התחיל השעבוד והכי מוכחי קראי דבריש פ' שמות והרא"ם ז"ל תירץ שמיד שמת יעקב היה בפה רך ואחר כך בפרך ק' דהא הך דויעבידו מצרים וכו' בפרך דמניה דרשי בפה רך ההוא נמי כתיב אחר וימת יוסף וכל אחיו תדע דפליגי אמוראי דאיכא מ"ד בפה רך ואיכא מ"ד בפריכה ופשיטא דבההוא זימנא דמיירי מ"ד בפריכה מיירי נמי מ"ד בפה רך דאלי"כ לא פליגי ונלע"ד דמ"מ מיד אחר מיתת יעקב אע"ג דהוה יוסף קיים מיד ראו סימני שעבוד וכדאמר' נמי בפ"ק דסוטה מ"ש מעיקרא דכתיב ויעל יוסף לקבור וכו' ויעלו אתו כל עבדי פרעה וכו' והדר וכל בית יוסף ואחיו וכו' ומ"ש לבסוף דכתיב וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו והדר וכו' אר"י בתחלה עד שלא ראו בכבודן של ישראל לא נהגו בהן כבוד וכו' הרי דמיד אחר מיתת יעקב התחיל סימן לשעבוד שהיו המצריים רוצים להשתרר עליהם ובר מן דין חז"י נמי שיוסף עצמו לא היתה גדולתו כ"כ כמו אביו שהוצרך לדבר עם בית פרעה ולחלות פניהם שיתחננו לפרעה שיניחיהו לילך לקבור את אביו שכן כתיב אם נא מצאתי חן וכו' והיכן גדולתו וקורבתו עם המלך אלא שמיתת הזקן עשתה רושם ולפי' זה דייקי שפיר דברי רש"י שכתב מצרת השעבוד וכו' ולא קאמר מן השעבוד שלא

היה שעבוד ממש אלא סימן המורה צרת השעבוד שהיה עתיד לבוא.

לקוטי שיחות חלק טו עמוד 424 הערה 14. ראה בסוף.

(24) ויגש מה, יח. וקחו את־אביכם ואת־בתיכם ובאו אלי ואתגה לכם את־טוב ארץ מצרים ואכלו את־תלב הארץ:

(26) שמות רבה פרק א, ד. הבאים מצרימה, וכי היום באים, נהלא ימים רבים היו להם שבאו למצרים, אלא כל זמן שיוסף היה קיים, לא היה להם משוי של מצריים, מת יוסף נתנו עליהם משוי. לפיכך פתיב: הבאים, פאלו אותו יום נכנסו למצרים. את יעקב, כל אלה מפחו של יעקב, שסגל מצות ומעשים טובים, וזכה להעמיד שנים עשר שקטים: איש וביתו פאו.

תנחומא שמות ג. הבאים מצרימה. וכי היום באים, נהלא ימים הרבה משבאו? אלא, כל זמן שיוסף קיים, לא היה עליהם משאוי של מצרים. מת יוסף, נתנו עליהם משאוי. לפיכך פתיב הבאים, פאלו אותו היום נכנסו למצרים.

לקוטי שיחות חלק ו עמוד עמוד 28. אט דער צווייטער הבאים מצרימה" וואס ווערט דערציילט אין אונזער סדרה, האט זיך אנגעפאנגען (ווי דער מדרש זאגט) גלייך ווען מת יוסף, פאר דער פטירה פון "כל אחיו וכל הדור ההוא". און הגם אז כל זמן שהי' אחד מהם קיים מאותן שירדו למצרים לא שעבדו המצרים בישראל - איז דער דיוק אין דעם אז לא שעבדו", אבער דער משוי של מצרים" איז אויף זיי געגעבן געווארן באלד ווי מת יוסף. דערפון וואס דעם משוי של מצרים", גלייך נאך דעם ווי מת יוסף", רופט אן תורה הבאים מצרימה" און דאס ווערט גערעכנט אלס א צווייטע ירידה ניט ווי דער שעבוד מצרים, לאחרי ווי וימת גו' וכל הדור ההוא", וואס ווערט דערציילט בלויז ווי א מאורע און א פרט וואס איז אין דער צווייטער ירידה גופא איז פארשטאנדיק (א) אז די ירידה בעת מיתת יוסף, איז באין ערוך צו דער ערשטער ירידה וואס איז געווען פריער, וואס דערפאר קען זי ניט גערעכנט ווערן ווי א פרט אין דער פריערדיקער ירידה, נאר זי איז א ירידה בפני עצמה. (ב) אז דער גודל הריחוק צווישן די צוויי דאזיקע ירידות, איז בדוגמת דעם ריחוק הערך

צווישן דער עלי' בעת יצי"מ לגבי דער עלי' וואס וועט זיין אין דער גאולה העתידה.

(28) ר"פ שמות. ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו פאו:

(29) וארא ו, טז. ואלה שמות בני־לוי לתלתם גרשון וקהת ומרגרי ושני חגי לוי שבע ושלושים ומאת שנה:

רש"י ד"ה ושני חיי לוי וגו'. למה נמנו שנותיו של לוי? להודיע פמה ימי השעבוד; שכל זמן שאחד מן השבטים קיים לא היה שעבוד (שמות רבה א'), שנאמר "וימת יוסף וכל אחיו" (שמות א), ואחר כך "ויקם מלך חדש", ולוי האריך ימים על פלם:

(30) שמות רבה פרק א, ח. וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא, ללמדך שכל זמן שהיה אחד מהם קיים מאותן שירדו למצרים לא שעבדו המצרים בישראל.

(31) שמות א, ו. וימת יוסף וכל־אחיו וכל הדור ההוא:

(32) שם פסוק ח. ויקם מלך־חדש על־מצרים אשר לא ידע את־יוסף:

(33) סדר עולם רבה פרק ג. (בראשית טו יג), ואי זה זרע, זה יצחק, שנאמר כי ביצחק יקרא לך זרע (שם כא יב), וביצחק הוא אומר ויצחק בן ששים שנה בלדת אתם (שם כה כו), ואבינו יעקב אמר לפרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה וגו' (שם מז ט), הרי ק"צ, נשתירו שם ר"י שנים, סימן שנותיו של איוב שבאותו פרק נולד, שנאמר ויחי איוב אחרי זאת מאה וארבעים שנה (איוב מב טז), ואומר ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה (שם מב י), נמצאת אומר כשירדו ישראל למצרים נולד איוב וכשעלו מת, או יכול כל ד' מאות שנה היו ישראל במצרים, והלא קהת מירדי מצרים היה, וכתוב ושני חיי קהת שלש ושלושים ומאת שנה וגו' ושני חיי עמרם שבע ושלושים ומאת שנה (שמות ו), ופ' שנים של משה הרי ש"נ שנה, אלא מה תלמוד לומר ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה (בראשית טו יג), ללמדך שכל זמן שזרעך בארץ לא להם ארבע מאות שנה, ועבדום, אלו ימי השעבוד, וענו אתם, אלו ימי העינוי, וכולם ארבע מאות שנה. וימת יוסף וכל אחיו (שמות ו), יוסף מת בן ק"י שנה, אין לך בכל השבטים שקצר ימים פחות מיוסף, ואין לך בכל השבטים שהאריך ימים יותר מלוי, וכל זמן שהיה לוי קיים לא נשתעבדו ישראל למצרים, שנאמר וימת יוסף וכל אחיו וגו', ויקם מלך חדש וגו' (שם),

שְׁאַתֶּם פְּנוּיִים אַתֶּם אוֹמְרִים (שמות ה, ח): גִּלְכָה וְנִזְבְּקָה לְאַלְהֵינוּ, לָכוּ לְסִבְלוֹתֵיכֶם.

35) הדר זקנים שמות א, יג. בני ישראל בפרך. י"מ בפה רך מלמד שתלו לפרעה לבנה בצוארו שאם יאמר אדם איסטניס אומרים לו כלום איסטניס אתה יותר מפרעה. וגם אמרו להם מתחלה שיתנו להם שכר רב ובגלל כן כל א' וא' עושה עבודה בכל כחו ליקח שכר רב ומשבאו ליקח שכרם אמרו להם לעשות בחנם כמו שעשו בשכר. והיינו שיסד הפייט בתחלה בפה רך לסבלות הצאה. סוף דבר בקושי חיה הותלאה. אכן שבטו של לוי היו חכמים ולא רצו לעשות עבודה לפי שידעו שעתידין לשאת את הארון ומתוך כך היו בני חורין. עוד י"מ לפי שראה פרעה את יעקב שהיה איש האלהים ולא רצה להטריח לוי לשאת ארונו אמר פרעה איך אטריחנו אני. ואי קשייא לך גם יוסף לא נשא ארונו. י"ל לפי שהיה מלך חלק לו כבוד אף כי היה בנו ועתה פסק מלכותו:

חזקוני שמות ה, ד. [למה תפריעו העם בטל ממצות פרעה] לכו לסבלתיכם הטעם מפני מה זכו שבטיו של לוי להיות חפשי משעבוד מצרים, כששעבדו מצרים בישראל מתחלה היה פרעה משעבד עצמו עמהם כדי שיתאמצו במלאכה כדדרשינן בפרך בפה רך באותה שעה נזכר שבטו של לוי מה שצוה יעקב בשעת פטירתו שלא ישאהו לוי לפי שהיה עתיד לשאת את ארון קודש ולא רצה לשעבד את עצמו ולא הכריחם פרעה, מיום ההוא והלאה הוקבע להיות משועבד כל מי ששעבד עצמו. ועוד נמצא באגדה, אברהם מסר כל קבלת התורה ליצחק ויצחק ליעקב ויעקב ללוי ולוי וזרעו הושיבו ישיבות במצרים ולפי שלא היו יודעים שום מלאכה ולא נסו בה רק בתורה היה כל עסקיהם לא נשתעבדו במצרים.

41) בא יא, ב. דְּבַר־נָא בְּאַזְנֵי הָעָם וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵת רַעְהוּ וְאַשֶׁה מֵאֵת רַעְוֹתָהּ פְּלִי־כֶסֶף וְכִלְיֵי זָהָב:

רש"י ד"ה דבר נא. אין נא אלא לשון בקשה, בבקשה ממך הנהירם על כך, שלא יאמר אותו צדיק אברהם "נעבדום ונענו אותם" (בראשית ט"ו). קים בקים, "ואתרי כן יצאו ברכש גדול" (שם), לא קים בקים:

ברכות ט עמוד א. "דבר נא באזני העם" וגו'. אמרי דבי רבי ינאי: אין "נא" אלא לשון בקשה, אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה: בבקשה ממך, לך וצאמר להם

ומשמת לוי התחילו המצרים לשעבדם, מכאן אמרו אחד מן האחים שמת ידאגו כל האחים, אחד מן החבורה שמת תדאג כל החבורה, ובני ישראל פרו וישרצו וגו', ויקם מלך חדש וגו' (שם), נמצא משמת לוי ועד שיצאו ישראל ממצרים קי"ו שנה, ואין השעבוד יותר על כן, ולא פחות מפ"ז שנים כשנותיה של מרים, ולמה נקרא שמה מרים על שם מירור. מכות מצרים י"ב חדשים, שנאמר ויפץ העם וגו' (שם ה יב), אימתי דרכו של תבן באייר, והם יצאו בניסן, לקו המצריים עשר מכות כל י"ב חדש. מכת איוב י"ב חדשים, שנאמר כן הנחלתי לי ירחי שוא ולילות עמל מנו לי (איוב ז ג), מה לילות למנוי שלהן אף ירחים למנוי שלהן. משפט גוג לעתיד לבא י"ב חדש, שנאמר וקץ עליו העיט וכל (חית השדה) [בהמת הארץ] עליו תחרף (ישעיה יח ו). משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש, שנאמר והיה מדי חדש בחדשו וגו' (שם סו כג), רבי יוחנן בן נורי אומר מן הפסח ועד העצרת, שנאמר ומדי שבת בשבתו, לאחר י"ב חדש פושעי ישראל שעברו על התורה ועל המצות נפשו כלה וגופן כלה והן נעשין אפר וגיהנם פולטתן והרוח מפזרתן תחת כפות רגלי הצדיקים, שנאמר ועסותם רשעים וגו' (מלאכי ג כא), אבל מי שפירשו מדרכי צבור כגון הצדוקין והמסורות והחניפין והאפיקורוסין ושנתנו חתימתם בארץ החיים ושכפרו בתחיית המתים והאומרים אין תורה מן השמים והמלעיגין על דברי חכמים גיהנם ננעלת בפניהם ונידונין בתוכה לעולמי עולמים, שנאמר ויצאו וראו וגו' (ישעיה סו כד), ולא עוד אלא ששואל כלה והן אינן כלין, שנאמר וצורם לבלות שאל מזבל לו (תהלים מט טו), מזבולו מבלה צורתם, וצורתם לבלות לשאול, מי גרם להם מפני שפשטו ידיהם בזבול, שנאמר מזבל לו, ואין זבול אלא בית המקדש, שנאמר בנה בניתי בית זבל לך (מלכים א ח יג):

שמות ה, ד. וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִלֶּךְ מִצְרַיִם לָמָּה מִשָּׁה וְאַהֲרֹן תִּפְרִיעוּ אֶת־הָעָם מִמַּעֲשָׂיו לָכוּ לְסִבְלוֹתֵיכֶם:

רש"י ד"ה לכו לסבלתיכם. לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בבתיכם, אבל מלאכת שעבוד מצרים לא היתה על שבטו של לוי; תדע לך, שהרי משה ואהרן יוצאים ובאים (שמות רבה):

שמות רבה פרק ה, טז. וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִלֶּךְ מִצְרַיִם לָמָּה מִשָּׁה וְאַהֲרֹן. מהו למה, אמר להם אתם למה, ונדבריתם למה. לכו לסבלתיכם. אמר רבי יהושע בן לוי, שבטו של לוי פנוי היה מעבודת פרה, אמר להם פרעה בשביל

לְיִשְׂרָאֵל: בְּבִקְשָׁה מִכֶּם, שְׂאֵלוֹ מִמִּצְרַיִם כְּלִי כֶסֶף וְכִלְי זָהָב, שְׁלֹא יֵאמֶר אוֹתוֹ צְדִיק, "נִעְבְּדוּם וְעָנּוּ אֹתָם" — קִיַּיִם בָּהֶם, "וְאֶחָרֵי כֵן יִצְאוּ בְרַכְשׁ גְּדוֹלָה" — לֹא קִיַּיִם בָּהֶם.

42 רמב"ן ג, יד. וטעם וידבר ה' אל משה במדבר סיני בעבור שהזכיר (במדבר ג':א') ביום דבר ה' את משה בהר סיני חזר ואמר כי לא היתה צואת הפקידה של הלויים בהר סיני כי בחירת תולדות בני אהרן לבדם היתה בהר סיני ביום צותו על מעשה המשכן אבל הלויים לא נצטוו בבחירתם בהר סיני רק במדבר סיני באהל מועד כמו המצוה הנזכרת בבני ישראל והנה לא היו שבט הלויים כשאר השבטים כי מבן חדש ומעלה לא היו רק עשרים ושנים אלף (במדבר ג':ל"ט) ומבן שלשים שנה כלם שמנת אלפים (במדבר ד':מ"ח) והנה לא יגיעו מבן עשרים שנה ומעלה לחצי שבט מישראל הפחות שבכלם ועדין לא נשאו הארון שתהיה הקדושה מכלה בהם וזה תמיה איך לא יהיו עבדיו וחסידיו ברוכי ה' כשאר כל העם ואני חושב שזה חזוק למה שאמרו רבותינו (תנחומא וארא ו) כי שבטו של לוי לא היו בשעבוד מלאכת מצרים ובעבודת פרך והנה ישראל אשר מררו המצריים את חייהם בעבודה קשה כדי למעטם היה הקב"ה מרבה אותם כנגד גזרת מצרים כמו שאמר (שמות א יב) וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ וכאשר נאמר עוד בגזרת אם בן הוא והמיתן אותו וירב העם ויעצמו מאד (שם פסוק כ) כי היה הקב"ה אומר נראה דבר מי יקום ממני או מהם אבל שבט לוי היו פרים ורבים כדרך כל הארץ ולא עלו למעלה כשאר השבטים ואולי היה זה מכעס הזקן עליהם כי שמעון שהוא עכשיו מרובה באוכלוסין נתמעט בכניסתו לארץ לעשרים ושנים אלף ולוי שהוא שבט חסידיו לא נתמעט במגפה:

ויצא כט, לד. ותהר עוד ותלד בן ותאמר עתה הפעם ילנה אישי אלי כייילדתי לו שלשה בנים עליכן קראו שמו לוי:

רש"י ד"ה על כן. כל מי שנאמר בו על פן מרבה באוכלוסין, חוץ מלוי שהארון היה מכלה בהם:

גו"א. שהארון מכלה בהם. פירוש שלפעמים היו שוגגין, ולא היו נוהרין בשמירת קדושתו, ולפיכך היה הארון מכלה בהם. ואם תאמר והלא אף קודם שנשאו הארון, דהיינו כשיצאו ממצרים, לא היה שבט לוי יותר משאר שבטים, ומנין שבפרשת במדבר (ג, טו) היה חדש אחר שהוקם המשכן, ונראה כשיצאו ממצרים היו

מעטים מפני טעם אחר, דכתיב (שמות א, יב) "וכאשר יענו [אותו כן ירבה וכן יפרוץ] וגו'", ולוי לא היו בכל העיניו מפני שלא נשתעבדו שבט לוי (רש"י שמות ה, ד). וטעמא דהכא לא שייך אלא למה לא היו רבים אחר יציאתם:

לבוש האורה. בא"ד רש"י שהארון היה מכלה בהם י"מ שמפני שהיה נושאין את הארון הקודש והיו לפעמים שוגגין ולא נוהרין בשמירת קדושתו ומתו כעניין פרץ עוזא וזהו הכליון שבהם ומקשין א"כ למה לא היה מרובה באוכלוסין מתחלתו קודם שקבלו אותה עבודה שהרי מתחלתן לא היו רק כ"ב אלף ואין לך שבט בישראל שלא היו יותר ואני שמעתי שהארון היה מכלה בהם ר"ל ארונו של יעקב כלומר מפני שצוה יעקב שלוי לא ישא ארונו מפני שהיו עתיד לשאת את הארון כמו שפרש"י בפרשת ויחי גבי ויעשו בניו לו כן כאשר צום ומתוך שראו המצריים שיעקב כבדהו כמו יוסף שהיה מלך וצויהו ג"כ שלא ישא לא נשתעבדו בבני לוי ולא ענו את שבטו וע"י כן לא פרץ שבטו בריבוי כשאר השבטים שלא נפרצו בני ישראל אלא ע"י שעינו אותו המצריים כדכתיב וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ שפירש"י בכל מה שנותנים לב לענות כן לב הקב"ה להרבות כו' ולוי לא היה בכלל זה וזהו שר"ל בכאן שהארון היה מכלה בהם:

פרשת דרכים ד. ויבנה נבוא לכוונת המאמר הפונה קדים: אתם למה ונדבריקם למה? דלכאורה אין מובן לדברים אלו. ומתברר ש"ש יפה ז"ל נדחק בפרושו, יענין שם. ולי נראה דהכי פרושו, דהנה אמרו ז"ל בשמות רבה (פרשה א סימן מב) שמדת הדין היתה מקטרגת על ישראל שלא להוציאם ממצרים בשביל מה שעתידין לעשות העגל. וכבר נתבאר שהקדוש ברוך הוא לא השגיח בנה, לפי שאין הקדוש ברוך הוא דן את האדם אלא באשר הוא שם, וכדכתיב (איוב יא, יא): "ונרא אנון ולא יתבונן". עוד נתבאר, דשבטו של לוי לא נשתעבד במצרים משום שעתידי להיות שבט זה לעבודת השם. והנה פרעה חכם גדול הנה וראה שישאל עתידין לומר "אלה אלהיך ישראל", ומשום הכי כשאלה למשה שבא לגאל את ישראל תמה בנה ואמר: איך יתכן שהוא רוצה לגאלם מאסתר שהם עתידין לעשות העגל? וכי תאמר אין הקדוש ברוך הוא דן אלא באשר הוא שם — זה לא יתכן, שיהי שבטו של לוי לא נשתעבד בשביל מה שעתידין להיות בעבודת השם, ואם כן מוכח מהקרא שהקדוש ברוך הוא דן את האדם אף על העתיד. וזהו שאמר: אתם למה?

כלומר, למה אתם פנויים? על כרחין לומר ששקדוּש ברוך הוא דן על העתיד, וראה שאתם עתידים להיות תחת עבודתו לשרת בשם השם, ומשום הכי פטר אתכם משעבוד מצרים. אם כן אפוא דבריכם למה? שאתם באים במאמר השם לגאל את ישראל, ונהלא עתידין הם לעשות העגל ואינם ראויים לגאלה. והוא לא ידע דרכי השם, שאינו מסתפל במה שעתידין לחטא, ואינו דן אותם אלא לפי מעשיהם של אותה שעה, אבל לענן הטובה מסתפל במה שעתידין להיטיב ודן אותם על העתיד. עוד אפשר לומר פונה אחרת במאמר זה. ונאמר טעם אחר בהא דשבוטו של לוי לא הנה בכלל השעבוד. והענן הוא בהא דאמרינו בבראשית רבה (פרשה פב סימן יד) וזה לשונם: "וילך אל ארץ מפני יעקב" (בראשית לו, ו). רבי אלעזר אומר: מפני שטר חוב "כי גר יהיה ורעה" (שם טו, יג). עד כאן. והקשה מהר"ש ז"ל וזה לשונו: וצריך עיון איך הנה בידו להנצל מפני הפרדו מעל אחיו. ורש"י ז"ל בפרוש החמש כתב: אלה לי מכאן ואין לי חלק במתנה שנתנה לו הארץ הלזו ולא בפרעון השטר. כנראה דסבירא לה לרש"י שמתנת הארץ עם גזרת "ידע תדע כי גר יהיה ורעה" הם שני דברים דשיכי אהדדי, דמי שזכה בארץ חייב לפרע השטר חוב, ומי שאינו זוכה בארץ אינו חייב לפרע השטר חוב. ומשום הכי אמר עשו: אין לי חלק בארץ שנתנה לו ולא בפרעון השטר. והכי איתא בספרי פרשת חקת: "זה אמר אחיה ישראל" (במדבר כ, יד). מה ראה להזכיר כאן אתנה? אלא אמר: אחים אנהנו, בני אברהם שנאמר לו "כי גר יהיה ורעה", ועל שנינו היה החוב לפרעו. "נעברה נא בארצה" (שם שם, יז). אין לה לעורר על הירשה של ארץ ישראל, כשם שלא פרעת החוב. עד כאן. נמצינו למדין, דמי שזוכה בארץ חייב לפרע השטר, ועשו פיון שלא זכה בארץ לא הוטל עליו חוב השטר. ואם כן לפי זה, שכת לוי שלא הנה לו חלק בארץ, וכדכתיב (דברים יח, א): "לא יהיה לפהנים הלויים כל שכת לוי חלק ונחלה עם ישראל", לפיכך לא הוטל עליהם פריעת השטר חוב ד"כי גר יהיה ורעה". ואמרינו בשמות רבה (פרשה ה סימן כו) וזה לשונם: אמר משה: מפני מה נשתעבדו ישראל? אם בשביל שאמר אברהם אבינו (בראשית טו, ח): "במה אדע כי אירשנה", ואמרת לו: "ידע תדע כי גר יהיה ורעה"; אם כן, הרי עשו מבניו והם צריכים להשתעבד פמוהם. עד כאן.

בא יג, יג. וכל־פטר חמל תפנה בשה ואם־לא תפנה וערפתו וכל בכור אגם בבגיה תפנה:

רש"י ד"ה פטר חמור. ולא פטר שאר בהמה טמאה; וגזרת הפתוב היא לפי שנמשלו בכורי מצרים לתמורים; ועוד, שסיעו את ישראל ביציאתו, שאין לה אהד מישראל שלא נטל הרבה תמורים ממצרים טעונים מכספם ומזקבם של מצרים:

בכורות ה עמוד ב. אמר ר' חנינא שאלתי את ר' אליעזר בבית מותבא רבא מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים וגמלים א"ל גזירת הכתוב היא ועוד שסייעו ישראל בשעת יציאתם ממצרים שאין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים.

(43) ויגש מו, ד. אנכי ארד עמה מצרימה ואנכי אעלה גם־עלה ויוסף ישית ידו עליענייה:

(44) ואתחנן ד, כ. ואתכם לקח יהוה ויוצא אתכם מכור הפרזל ממצרים להנות לו לעם נחלה פיוס הנה:

(45) מקץ מב, ט. ויזכר יוסף את התלמות אשר חלם להם ויאמר אליהם מרגלים אתם לראות את־ערת הארץ באתם:

שם פסוק יב. ויאמר אליהם לֹא כִי־ערת הארץ באתם לראות:

קהלת רבה פרק א, ד. כל מה שפרא הקדוש ברוך הוא באדם פרא בארץ להגמא לו, אדם יש לו ראש והארץ יש לה ראש, שנאמר (משלי ח, כו): וראש עפרות תבל. אדם יש לו עינים והארץ יש לה עינים, שנאמר (שמות י, ה): וכסה את עין הארץ. אדם יש לו אוננים והארץ יש לה אוננים, שנאמר (ישעיה א, ב): והאזיני ארץ. אדם יש לו פה והארץ יש לה פה, שנאמר (במדבר טו, לב): ותפתח הארץ את פיה. אדם אוכל והארץ אוכלת, שנאמר (במדבר יג, לב): ארץ אכלת יושביה. אדם שותה והארץ שותה, שנאמר (דברים יא, יא): למטר השמים תשתה מים. אדם מקיא והארץ מקיאה, שנאמר (ויקרא יח, כח): ולא תקיא הארץ וגו'. אדם יש לו ידים והארץ יש לה ידים, שנאמר (בראשית לד, כא): והארץ הגה רחבת ידים. אדם יש לו ירכים והארץ יש לה ירכים, שנאמר (ירמיה לא, ז): וקבצתים מירכתי ארץ. אדם יש לו טבור והארץ יש לה טבור, שנאמר (יחזקאל לח, יב): ישבי על טבור הארץ. אדם יש לו ערוה והארץ יש לה ערוה, שנאמר (בראשית מב, ט): לראות את ערות הארץ באתם.

לך לך יב, יט. למה אמרת אחתי הוא נאקח אתה לי לאשה ועמיה הגה אשתך קח וכלך:

רש"י ד"ה קח ולך. לא כצבא מלך שצמר לו הנה ארצי לפניה, אלא אמר לו לך נאל תעמד, שהמצרים שטופי זמה הם, שצמר זנרמת סוסים זרמתם: (יחזקאל כ"ג):

אחרי יח, ג. כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם לשמה לא תעשו ובחוקיהם לא תלכו:

(46) שמות ה, ד. ויאמר אליהם מלך מצרים למה משה ואהרן תפריעו את העם ממעשיו לכו לסבלתיכם:

רמב"ן. ורש"י פרש (רש"י על שמות ה' ד') **לסבלותיכם**, למלאכתכם שיש לכם לעשות בכתביכם, אבל מלאכת שעבוד מצרים לא היה על שבוטו של לוי, ותדע, שהיו משה ואהרן יוצאים ובאים. ונכון הוא, כי כל עבודת האדם בבית ובשדה נקרא כן, כמו "לכל סבל בית יוסף" (מלכים א' י"א: כ"ח), ומנהג בכל עם להיות להם חכמים מורי תורתם, ולכן הגיח להם פרעה שבוט לוי שהיו חכמים ונקניהם. והפל סבה מאת ה'. ובאלה שמות רבה (ה' ט"ז) ראיתי, אמר רבי יהושע בן לוי, שבוטו של לוי פנוי היה מעבודת פרך, אמר להם פרעה, בשביל שאתם פנויים אתם אמרים נלכה נזבחה לאלהינו, לכו לסבלותיכם לישראל. דבר אחר, אמר להם דווקא שאתם עומדים פנויים, שמה רע לכם שאין אתם עושים במלאכה, לכו לסבלותיכם. ורבי אברהם פרש **לכו לסבלותיכם**, סבלות העם, כי ידבר עמהם בעבור כל ישראל:

רבינו בחיי. לכו לסבלותיכם. כלומר לעשות חפצכם ומה שאתם צריכים לעשות, כי אין הכוונה סבלות מצרים להשתדל בעבודת פרך כשאר ישראל לפי שהשעבוד לא היה על שבוט לוי כי רצה פרעה להניח להם שבוט לוי להנהיגם בחקי תורתם כאשר המנהג בכל עם שיש להם חכמים להורות להם תורתם ועניני יראתם ואיך יתנהגו בה. **ובמדרש** אמר ר' יהושע בן לוי שבוטו של לוי פנוי היה מעבודת פרך אמר להם פרעה בשביל שאתם פנויים אתם אמרים נלכה נזבחה לאלהינו לכו לסבלותיכם, לישראל.

חזקוני. [למה תפריעו העם בטל ממצות פרעה] לכו לסבלותיכם הטעם מפני מה זכו שבוטו של לוי להיות חפשי משעבוד מצרים, כששעבדו מצרים בישראל מתחלה היה פרעה משעבד עצמו עמהם כדי שיתאמצו במלאכה כדדרשינן בפרך בפה רך באותה שעה נזכר שבוטו של לוי מה שצוה יעקב בשעת פטירתו שלא

ישארו לוי לפי שהיה עתיד לשאת את ארון קודש ולא רצה לשעבד את עצמו ולא הכריחם פרעה, מיום שהוא והלאה הוקבע להיות משועבד כל מי ששעבד עצמו. ועוד נמצא באגדה, אברהם מסר כל קבלת התורה ליצחק ויצחק ליעקב ויעקב ללוי ולוי וזרעו הושיבו ישיבות במצרים ולפי שלא היו יודעים שום מלאכה ולא נסו בה רק בתורה היה כל עסקיהם לא נשתעבדו במצרים.

(47) של"ה שיא עמוד א. הענין הוא כי שבוט לוי לא היו בגלות, ולוי ידע דבר זה ורצה להשתתף בצרת הצבור, מה עשה, קרא שמות לבניו על שם הגלות. דהיינו, שם גרשון על שם (ע' שמות כב, כ) כי גרים הם בארץ לא להם. ושם קהת, על שם שיניהם קהות. ושם מררי, על שם (שם א, יד) וימררו את חייהם, זהו שאמר ואלה שמות בני לוי:

(48) שמות א, ט-יב. ויאמר אל-עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו: הבה נתחננה לו פו-יחיה ונהיה כפי תקראנה מלחמה ונוסף גם-הוא על-שנאינו ונלחם-בנו ועלה מו-הארץ: וישמו עליו שרי מסים למען ענתו בסבלתם ויכן ערי מספנות לפרעה את-פתם ואת-רעמסס:

(49) ויגש מו, כז. ובני יוסף אשר-ילדו-לו במצרים גפשו שנים פלי-הגפשו לבית-יעקב הבאה מצרימה שבועים:

שפ פסוק כו. פלי-הגפשו הבאה למעקב מצרימה יצאי ורכו מלבד גשי בני-יעקב פלי-גפשו ששים ופשו:

רש"י ד"ה כל הנפש הבאה ליעקב. שייצאו מארץ כנען לבא למצרים; ואין "הבאה" זו לשון עבר אלא לשון הווה, כמו בערב היא באה (אסתר ב' ד'), וכמו והנה רחל בתו באה עם הצאן (בראשית כ"ט), לפיכך טעמו למטה בא"י, לפי שפשיצאו לבא מארץ כנען לא היו אלא ששים ופשו, והשני, כל הגפשו לבית יעקב הבאה מצרימה שבועים – הוא לשון עבר, לפיכך טעמו למעלה בבית, לפי שמשבאו שם היו שבועים, שפשיצאו שם יוסף ופשו בניו, ונתוספה להם יוכבד בין החזמות. ולדברי האומר תאומות נולדו עם השבטים, צריכים אנו לומר שמתו לפני ירידתן למצרים, שהרי לא נמנו כאן; מצאתי בויקרא רבה, עשו שש נפשות היו לו, והכתוב קורא אותן נפשות ביתו, לשון רבים, לפי שהיו עובדין לאלהות הרבה; יעקב שבועים היו לו, והכתוב קורא אותן גפשו, לפי שהיה עובדים לאל אהד:

50) רמב"ם הלכות ע"ז ספ"א. עד שארכו הימים לישראל במצרים וחרו ללמד מעשיהו ולעבד פוכבים כמותן חוץ משבט לוי שעמד במצות אבות. ומעולם לא עבד שבט לוי עבודת פוכבים. וכמעט קט היה העקר שישמל אברהם נעקר וחרו בני יעקב לטעות העולם ותעיותו. ומאזכרת ה' אותנו ומשמרו את השבועה לאברהם אבינו עשה משה רבנו רבן של כל הנביאים ושלחו. כיון שנתנבא משה רבנו וכתר ה' ישראל לנתלה הקתירן במצות והודיעם דרך עבודתו ומה יהיה משפט עבודת פוכבים וכל הטועים אחריה:

51) שופטים יח, א-ב. לא יהיה לפנהנים הלואים כל-שבט לני חלק ונתלה עם ישראל אשי יהנה ונתלתו יאכלו: ונתלה לא יהנה לו בקרב אחיו יהנה הוא נתלתו פאשר דבר-לו:

רמב"ם הלכות שמיטה פרק יג הלכה י. כל שבט לוי מזהרין שלא ינתלו בארץ פנעו. וכן הו מזהרין שלא יטלו חלק בפנה בשעה שפוכשין את הערים שנאמר (דברים יח א) "לא יהנה לפנהנים הלואים כל שבט לוי חלק ונתלה עם ישראל". חלק בפנה ונתלה בארץ. וכן הוא אומר (במדבר יח ב) "בארצם לא תחלק חלק לא יהנה לה בתוכם" בפנה. וכן לוי או פהו שנטל חלק בפנה לוקה. ואם נטל חלק בארץ מעבירין אותה ממנו:

52) רמב"ם הלכה יב. ולמה לא נכה לוי בנתלת ארץ ישראל ובנתה עם אחיו מפני שהבדל לעבד את ה' לשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים שנאמר (דברים לג י) "יורו משפטיו ליעקב ותורתה לישראל". לפיכך הבדלו מדרכי העולם לא עורכין מלתמה פשאר ישראל ולא נוטלין ולא זוכין לעצמן בכת גופן. אלא הם חיל השם שנאמר (דברים לג יא) "ברך ה' חילו". והוא ברוך הוא זוכה להם שנאמר (במדבר יח ב) "אני חלקה ונתלתה":

54) במדבר ג, ה. ושמרו את-כל-קלי אהל מועד ואת-משמרת בני ישראל לעבד את-עבדת המשכון:

רש"י ד"ה ואת משמרת בני ישראל. שכלן היו זקוקין לצרכי המקדש, אלא שהלואים באים תחתיהם בשליחותם, לפיכך לוקחים מהם המעשרות בשכרון, שנאמר "פי שחר הוא לכם חלק עבדתכם" (במדבר י"ח):

לקוטי שיחות חלק יג עמוד 12. אבל עפ"ז מ"ש אח"כ ואת משמרת בני"י אין לו פירוש: מה ענינם של בני"י לעבודת הלואים הלזו. המוטלת רק על הלואים? ומבאר

רש"י שהפירוש הוא: שכולן היו זקוקין לצרכי המקדש אלא שהלואים באים תחתיהם" כלומר שי צרכי המקדש, היינו העבודה החיו" בית שבה מיירי פסוק זה השני, ה"ה באמת עבודה המוטלת על כל ישראל וזהו הפירוש של משמרת בני"י והלואים בשליחותם הם עושים.

55) פרשתנו מח, ה. ועתה שגיי-בניי הנולדים לה בארץ מצרים עד-באי אליה מצרימה ליהם אפרים ומנשה פראובן ושמעון יהיו-לי:

56) וישב לו, ב. אלה תלדות יעקב יוסף בן-שבוע עשרה שנה הלה רעה את-אחיו בצאן והוא נער את-בני בלחה ואת-בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף את-דבתם רעה אל-אביהם:

רש"י ד"ה אלה תולדות יעקב. ואלה של תולדות יעקב, אלו ישוביהם וגלגוליהם עד שבאו לכלל ישוב, סבה ראשונה יוסף בן י"ז וגומר, על ידי זה נתגלגלו וירדו למצרים, זהו אחר ישוב פשוטו של מקרא להיות דבר דבור על אפניו.

57) לקוטי שיחות חלק טו עמוד עמוד 436. עס איז מבוואר אין חסידות, אז יעקב איז מדת האמת וואס איז מבריה מן הקצה אל הקצה, פון דעם קצה הכי עליון ביז דעם קצה הכי תחתון; און בפועל פירט זיך דאס אויס דורך יוסף'ן - ווייל יעקב (מצד עצמו) איז מדריגתו אין אצילות, העכער פון עולמות ב"ע, און יוסף טראגט אראפ מדריגת יעקב (אצילות) אין עולמות ב"ע, ביז אין עוה"ז התחתון (קצה הכי תחתון).

58) וישב לו, א. ויוסף הורג מצרימה ויקנהו פוטיפר סרים פרעה שר הטבחים איש מצרי מיד הישמעאלים אשור הורדהו שמה:

59) קהלת ב, יג. וראיתי אני שגש יתרון לתקמה מן-הסקלות ביתרון האור מן-החשך:

לקוטי שיחות שם עמוד 433. דעם חילוק צווישן מנשה און אפרים - און אויך ווי דער עילוי פון מנשה איז שייך צו יוסף'ן און פון אפרים צו (ברכת) יעקב - וועט מען פארשטיין פון דעם אונטערשייד אין זייערע - נעמען: ביידע נעמען - מנשה על שם כי נשני אלקים את כל עמלי ואת כל בית אבי און אפרים על שם כי הפרני אלקים בארץ עניי - דריקן אויס די געפילן וואס די ירידה אין מצרים האט ארויסגערופן ביי יוסף'ן, נאר יעדער נאמען אין א פארקערטן קצה: דער נאמען מנשה"

במדריגתו לעלות תמיד ממדריגה למדריגה ולא לחשוב בעניני העוה"ז כלל, ואפרים היה צעיר ממנו בעבודה שלא היה כ"כ הולך במדריגות, כי אם שהיה חושב תמיד המשכת השפעה על ישראל, וזה היה חשוב בעיני ישראל אבינו יותר, כי עיקר מגמתו היה למשוך טוב על ישראל, וכוונת יוסף היה היפך, שהיה סבר שמנשה חשוב מחמת רוב כוונתו ועלייתו, ולזה לקח את אפרים לימין עצמו, כי כוונתו היתה ג"כ בשביל ישראל להמשיך הברכות ע"י ב' הצדיקים הללו, אך שסבר שדי לאפרים כח ימינו במה שהעמידו לימין עצמו, בזה יהיה די לפעול הברכות לישראל וכנ"ל, ועיקר היה אצלו מנשה לפי שהיה עובד במדריגות גדולות ולכך העמידו לימין אביו, ולא כן היה דעת יעקב אבינו ע"ה, אדרבה להיפך, לפי שהיה אפרים הצעיר לכך שכל את ידיו לברכו בימין, כי זה היה עיקר פעולת יעקב להטיב אחריו לדורותיו שיהיו מזומנים כל טוב השפעה ורחמים, וזה היה מדריגת אפרים.

(65) מקץ שם נב. וְאֵת שֵׁם הַשָּׁנִי קָרָא אֶפְרַיִם כִּי־הִפְרָנִי אֱלֹהִים בְּאַרְצִי עֲנִי:

(67) שמות א, יב. וְכֹאֲשֶׁר יַעֲנֶה אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וְיִגְדָּל מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(68) תהלים פ, ב. רָעָה יִשְׂרָאֵל | הָאֲזִינָה נִהְגַּ כְּצֶאֱן יוֹסֵף יֵשֵׁב הַכְּרוֹבִים הוֹפִיעָה:

(69) רש"י ד"ה יוסף. וכל ישראל נקראים על שם יוסף לפי שהוא פירנסם וכלכלם בימי הרעב:

מצודות דוד, נוהג. אתה הנוהג את יוסף כרועה המנהיג את הצאן ולפי שיוסף כלכל את השבטים במצרים לכן נקראו על שמו:

(70) רמב"ם סוף הלכות שמיטה. וְלֹא שִׁבְט לְוִי בְלָבָד אֶלָּא כָּל אִישׁ וְאִישׁ מִכָּל בְּאֵי הָעוֹלָם אֲשֶׁר נִדְבָה רוּחוֹ אוֹתוֹ וְהִבִּינּוּ מִדְּעוֹ לְהַבְדִּיל לְעַמְד לִפְנֵי ה' לְשִׁרְתוֹ וּלְעַבְדוֹ לְדַעַה אֵת ה' וְהִלֵּךְ יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה הָאֱלֹהִים וּפָרַק מֵעַל צְנֹאָרוֹ עַל הַתְּשׁוּבוֹת הַרְבִּים אֲשֶׁר בִּקְשׂוּ בְּנֵי הָאָדָם הָרִי זֶה נִתְקַדֵּשׁ קִדְשׁ קִדְשִׁים וְיִהְיֶה ה' חֶלְקוֹ וְנִחַלְתוּ לְעוֹלָם וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים וְיִזְכֶּה לוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה דָּבָר הַמְּסַפֵּק לוֹ כְּמוֹ שֶׁזָּכָה לִפְהָגִים לְלוּיִם. הָרִי דָּוָד עָלָיו הַשְּׁלוֹם אוֹמֵר (תהילים טז ה) "ה' מִנֵּת חֶלְקִי נְכוֹסִי אֲתָה תוֹמִיד גּוֹרְלִי":

(71) לקוטי שיחות חלק י עמוד 163. עפ"ז י"ל שאדמוה"ז דייק להוסיף בתשובתו מהמדרש. ושהיו השבטים הוגים בתורה בכדי לרמוז לביאור זה דיתרון

דערמאנט יוסף'ן אַז נשני גו' בית אבי (אַז ער געפינט זיך אין אַן אָרט וואָס מאַכט אַוועק־ שפּרינגען פון פּאַרגעסן) בית אבי", דריקט אויס זיין תשוקה (ניט צו פאַרי געסן, נאָר) צו זיין פֿאַרבונדן מיטבית אבי"; דאַקעגן אפרים" הפרני אלקים בארץ עניי" איז אַ שבח והודאה אויף דעם עילוי ויתרון (הפרני") וואָס איז ביי אים געוואָרן אין מצרים די צוויי ענינים זיינען פאַרבונדן מיט די צוויי אופנים אין דער עבודה פון אַ אידן בארץ עניי, אין גלות: איין אופן איז: ער האָרעוועט אויף ניט צו באוויקט ווערן פון דער סביבה, דורך בלייבן צוגעבונדן מיט בית אבי" (דער מצב ווי ער איז געווען פֿאַר דער ירידה אין גלות); ער דערמאנט זיך כסדר אַז ער געפינט זיך אין אַ מצב וואָס מאַכט פאַרגעסן בית אבי" - און דאָס פּועל'ט אַז ער זאָל ניט פאַרגעסן. א צווייטער אופן איז: ער איז (און זיין עבודה איז) אין ארץ עניי, אין דעם חושך הגלות - ביז אין אַן אופן, אז ביי אים איז ניטא (אויף אַזויפיל) דער זכרון פון בית אבי" - און דארטן האָרע־ וועט ער (צו באַלייכטן דעם חושך הגלות מיטן אור הקדושה; און דורכי דעם ווערט אויפגעטאָן אַן עילוי ויתרון אויך אין דעם אדם העובד) ביז אז הפרני אלקים (דוקא) בארץ עניי.

(61) מקץ מא, נא. וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת־שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה כִּי־נִשְׁנִי אֱלֹהִים אֶת־כָּל־עַמְלִי וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִי:

(62) פרש"י וישלח לב, לג ד"ה גיד הנשה. לְמָה נִקְרָא שְׁמוֹ גִיד הַנְּשָׂה? לְפִי שֶׁנֶּשְׂאָה מִמָּקוֹמוֹ וְעָלָה, וְהוּא לְשׁוֹן קְפִיצָה, וְכֵן נִשְׂתָּה גְבוּרָתָם (ירמיהו נ"א), וְכֵן כִּי נִשְׁנִי אֱלֹהִים אֵת כָּל עַמְלִי (בראשית מ"א):

(63) פרשתינו מה, יח. וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו לֹא־כֵן אָבִי כִּי־זֶה הַבְּכוֹר שֵׁים יְמִינָה עַל־רַאשׁוֹ:

(64) נועם אלימלך פרשתינו מה, יג. אך נראה שעיקר מחשבת יעקב אבינו ע"ה היה להמשיך לישראל אחריו כל הימים השפעות והברכות כולם להיותם קיימים תמיד, ורצה להמשיך ע"י ב' צדיקים הללו אפרים ומנשה, כאומרו "בך יברך ישראל כו' כאפרים וכמנשה", והטעם למה דוקא ע"י אלו הצדיקים? היות שהעולם צריך תמיד לב' מיני צדיקים, האחד הוא שיחשוב תמיד בעולמות העליונים וביחודים להוסיף אור תמיד למעלה למעלה, ואחד לחשוב בצורכי עולם, מה שהעולם צריכין פרנסה וברכה וחיים ושאר הצטרכותם, ובב' מיני צדיקים הללו הוא קיום העולם, ולזה רצה להמשיך ולפעול זאת על ידם, "כי מנשה הבכור" היה

האור הנמשך מן החושך". דהנה האבות הם בחי' אצילות. והשבטים מלשון המשכה כמו כוכבא דשביט"ם הם בי"ע. ולכן בנוגע ליעקב עצמו, לגבי מדריגתו מדרי' האצילות (היינו האור הבלתי מוגבל) אין שום מציאות בהחושך והי העלם של מצרים. ולכן מביא אדמוה"ז מהמדרש: (שתהא שם תורה) ושיהיו השבטים הוגים בתורה" - כי מכיון שהשבטים הם בי"ע 2, עלמין דפרודא ומקום הי חושך, הרי ע"י לימודם בתורה בארץ מצרים יי פעלו להאיר את החושך גופא שהוא בחי' מציאות לגביהם, וע"י שי הפכו את החושך לאור נמשך להם יתרון האור הבא מן החושך" עצמו, כנ"ל.

(72) תהלים יח, כט. קִי־אָמְתָה תְּאִיר נְרִי יְהִנֶּה אֱלֹהֵי יַגִּים
חֲשָׁקִי:

(73) תהלים קלט, יב. גַּם־חֲשָׁף־לֹא־יִחַשְׁוּ מִמֶּנּוּ וְלִלְקָה
כִּינּוּם יֵאָר כְּחֲשִׁיכָה כְּאוֹרָה:

שפתי מרק יד טו רננות קלב

מחרון הברית חרון כל הארץ שמתרבה הכבוד העליון בעליית נר"ן הלדיק עם חלומות מעשיו המתייחדים ומאירים יחד כלם בארץ העליונה ולדרים בחלרות אל כזכר למעלה. וזה רמזו אמירת פסוק שמע ישראל. ה' אלהינו ה' אחד בעת סלוק הגשמה וכנסת ישראל משוררת לפני המלך העליון וזהו בא יבא ברנה נושא חלומותיו וזודחי כי מדת ז"את תענה ותאמר לו שלום בואו. ועיין בזה פרשת ויקהל טעם הכנסת הגוף בארון. ויאמרו בעת הכנסתו. ולא יבואו לראות כבלע את הקדש ומתו. ואם הוא אדם חשוב יאמרו אותו ג' פעמים בקול רם ואחר שכסוהו בארון יאמרו. ראיתי והנה מנורת זהב וגו'. ויכוין להשפעות המנורות משבעה מולקות עליונות עם שנים זיתים שעליהם שהם שתי גולות הכותרות ויחד כלם מריקים בלדיק יסוד עולם ומשם על ארון הברית העליונה ויחוד זה גורם עליית נפש הלדיקים ועיין בזה פ'. ויחי סוד קבולת לדיק בארון. אח"כ יאמר בשבח הכבוד העליון. מי אתה הר הגדול וגו'. ועתה יגדל נא כח אדני כאשר דברת לאמר. ואולם חי אני וימלא כבוד ה' את כל הארץ. ואם הוא בעל תורה נראה לי שטוב לעשות לרכיו במקום שעסק בתורה שם כזכר למעלה שמלינו בפ' פנחס שהלדיקים פוקדים מקום שהיו מחדשים שם ד"ת וכ"ש כד שראן בגויה אחריון בהאח אתר במליה דאורייתא והביא מעשה דר' פנחס בן יאיר. שנתראה שם בדמות ההוא טולח וזה בסוד ויהללו בשערים מעשיה שרושם הקדושה חינו מסתלק ממקומו הראשון לעולם אך מתרחב והולך ומתפשט עד אין תכלית:

פרק חמישה עשר

כשבאין הכתפים לשאת אותו ובפרט אם הוא ת"ח יאמר וזכסוע המשכן יורידו אותו הלויים וגו'. ויהי זכסוע הארון וגו'. כי מלאכיו ילוח לק וגו'. על כפיה ישאוק ויסיימו המזמור. ומה טוב שכל המתחלפים תחת הארון יאמרו כל א' מהם פסוקים אלו. ופסוקים שרפים עומדים ממעל לו וגו' מסוגל לאדם גדול ויכונו להעלותו בסתר עליון להתייחד במדרגות אשר מעל ראשי כתפין כזכר למעלה. ואמרו בתקונים דף רל"ח כי נשיאת המת הלדיק. על הכתף הוא בסוד ויביאו את המשכן אל משה וזכסוע המשכן שהיא הגשמה הזאת הממושכנת בעוה"ז בעל כרחיה בירידתה בעוה"ז יורידו אותו הלויים כדכתיב כי מלאכיו ילוח לק כדפי' למעלה וגם בדמות המשכן כשהולכת למקום מנוחתה יש ללויתה שרפי קדש אשר פעל ומלאכין אין מספר מול לדקותיו אשר עשה כדכתיב. הגה לדקתו אתו ופעולתו לפניו ושכר מעשיו גורם הדבקות עם השכינה בעלם. באופן כי יוזר הקרב יומת פי' הזר הקרב לנגד נשמה זו יומת ויבולע כי סקל המסלה ופנה לו דרך לעלות לה' בלי עכוב. וקול קורא במדבר שהם כחות החלונים השוכנים במקום חורב פנו דרך ה' וגו'. ואם בן המלויים המת נעשים מרכבה למלויים עליונים. וכמו שהם מלויים גופו למטה בגופם כן יכונו ללות נפשו בסוד נפשם ורוחו ברוחם וגשמתו בגשמתו נשמת המת ורוחו נפש מלויים הגוף לקבר

שפתי פרק טו טז . רננות

לקבר כדאמרי' דהתם קאימנח ולא לחנם הזהירו חכמים כל כך בצבוד המת ובלוייתו ואמרו הרואה את המת ואינו מלוהו . עובר משום לועג לרש ודברים הרבה כיוצא בזה כי ודאי לא כווננו אל הצבוד המדומה לגוף צלבד וצפרט כי מהנראה לעין הוא אבן מעמסה . וכתוב בארחות חיים של רבי אליעזר הגדול בני הוי זהיר להולאת הקבר להכניסו ביד קונך כי מלוא גדולה היא עליך כל העושה חסד חנם הקב"ה עושה לו חסד של חנם . ובכל זמן שעומדים עם הארצו להחליף יכונו להבריא מעליו ומסביביו הרוחות כי בכל עמידה הרוחות פורחים ואולי שאין להם רשות רק להלך לא לעמוד כמו שהמזיק אין לו רשות לזוז ממקומו ואולי הרוחות נקראות פורחות על זה כדכתיב ונפשותיך לפורחות וזה כלל גדול בכל לרכי גופו יכונו בעלש ובראשונה לחקן גשמתו צסוד כוונתם העולה . עד סוד גשמתם למעלה וזהו חסד של אמת ודאי יכונו להשפיע כח האלף על מת וזהו אמת כנדרש למעלה . והסדר שתקן יעקב אבינו לצניו בנשיאת מטתו כדאמרי' במדרש רבה פ' ב' כיון שבא יעקב אבינו ליפטר מן העולם קרא לצניו ולום וזרזם על דרכי האלהים וקבלו עליהם מלכות שמים משגמר דבריו אמר להם כשתעלו אותי ביראה וכבוד לוו אותי ולא יגע אדם אחר במטתי וכן ממה שציה רבינו הקדוש וממה שנחבאר בסוף אדרת האזינו בקבורה רבי שמעון בן יוחאי נראה בפירוש כי כבוד והדר ונייחא רבא איה ללדיקים כשחשים הגונים מחטסקים בהם אחר פטירתם ולא כל הרואה ליטול את השם יטול ואם צכניסת חתן וכלה לחופה מנהג להעשות ע"י גדול כ"ש וק"ו להכניס הכמה והגלויים אליה עם הגוף למקום משכן כבודם כי כבוד יעשו לו במותו ע"י אנשים של נורה . וח"ר שמעון בן יוחאי צפ' נגמר הדין כי קבורה מן התורה מפסוק כי קבור תקברנו ציום ההוא וצירו' פ' אלו עוברים אמר כי לויית המת קודם לת"ת . וחכמי המשנה השבו דבר זה לזכות גדול יוסף זכה לקבור את אביו וכו' . מי לנו גדול ממשה שלא נתעסק בו וכו' וצעת הלוייה יכונו ללוות הקדושה עמו בכח נילולות גשמת כל אחד מהם שהקדושה חופפת ושוכנת בכל עדה מישראל כדכתיב ונקדשתי בחוך בני ישראל וכבר אמרנו כי היודע סוד הלוייה לחיים ממנה יצין לורך הלוייה למת . ועוד יחוסף ללויית המת כוונות אחרות ואין זה מקומן וגרמו קלת מהכוונה של הלוייה בזהר פ' וירא דף קכ"ו ולא לחנם ת"ת נדחה מפניה ולמאן דמתני לית ליה שטורא :

פרק שישה עשר

תורה מפי יודעי דעת תלמי כי מהתקון הששי שבזקן עליון שהיה סוד השרשת הגבורות צבינה והצבינה בכתר וסוד י"ג תקוני ליקני הם סוד השער התפשטות ווין מסוד הספירות ויש המש צבינות בכתר להמתקת הדינין הראשון כל עצמו של כתר דכתיב ביה כורסיה שצביין דמור שיושב על כסאו שהוא זעיר כאזמרו ועתיק יומין יתיב עליו לכפות דיניו . הב' גלוי סוד מלח הרצון שמשך הדין

און היות אז ביי דעם ערשטן מקלל איז קיין התראה ניט געווען (וואָרום וויי-באלד אז „לא היו יודעים אם חייב מיתה אם לאו“: האָט מען דאָך אים ניט געקענט מתרה זיין **), און דער ציווי „ורגמו אותו“ איז געווען אַ הוראת שעה **: דעריבער קען מען זאָגן, אז די רגימה איז אַנדערש פון יעדער חיוב סקילה:

ביי אַלע אַנדערע מחוייבי סקילה (וואָס כולם בהתראה): דאָרף מען אים רוגם זיין ביז „מות יומת“, ד. ה. אַז אויב ער איז ניט געשטאַרבן פון דעם ערשטן אבן, דאָרף מען אים וואַרפן נאָך שטיינער ביז ער וועט געטויט ווערן; משא״כ דאָ, וואָס ער איז ניט געווען מותרה — איז אַ קלענערער עונש: מען דאָרף אויף אים וואַרפן בלויז איין אבן, און אויב ער וועט ניט שטאַרבן דורך דעם אבן, איז ניטאָ קיין חיוב צו וואַרפן אויף אים נאָך שטיינער, ובמילא טאָר מען ניט וואַרפן נאָך. ובדוגמא ווי מלקות וואָס עס קען זיין המית במלקות **:

שם. וברובו שם מוכח שגם לדעת הרמב"ם כן הוא. וצע"ק שהכ"מ בהל' עדות אינו מפרש בהביאו קושית הראב"ד שם דאין הכי נמי דלהרמב"ם מגדף א"צ התראה.

(27) פרש"י פרשתנו כד, יב.

(28) משא"כ מקושש, מכיון שיוודעים היו שהוא במיתה (רש"י שם. שלח טו, לד), הי' אפשר להתוות בו (כדפרש"י שלח שם, לג) כדעת הת"ק (סנהדרין פ, ב).

(29) וכבסנה' שם לענין מקושש — לדעת ר"י.

וראה גם שם עה, ב: „מגדף הוראת שעה היתה“. אלא שבפרש"י שם: „שהרי לא נצטוו מתחלה על אותה חבישה כו"ל. אבל בכס"מ שם (וראה גם רדב"ז שם) מקשר הא דמגדף הוראת שעה היתה עם מה שמגדף אין צריך התראה. עיי"ש.

(29*) ראה פרש"י משפטים כא, יד (ממכילתא). מכות ה, א.

אַבער מען טאָר עס ניט טאָן **.
און דערפאַר דאָרף מען דוקא דאָ
באָוואַרענען „ואין אנו גענשים במי“

(30) ועפ"י יובן מה שמפרש רש"י „כל העדה — במעמד כל העדה, מכאן ששלוחו של אדם כמותו“

— דלכאורה: (א) מכיון ד„כל העדה“ פירושו במעמד — הרי אין כאן ענין דשליחות כלל? (ב) ביותר יוקשה זה: הפירוש „במעמד כל העדה“ הוא בתו"כ כאן — ושם אין ההמשך „מכאן ששלוחו כו"ל. ז. א. שרש"י משנה ומוסיף כל זה על התו"כ כו"ל! (ג) לאיך גיסא: באם יש כאן ענין דשליחות — „שלוחו של אדם כמותו“, הרי אפשר לומר שפי' „כל העדה“ הוא רק „בשליחות כל העדה“ (וכדפרש"י בא יב, ו) ומנ"ל שהוא במעמד כל העדה? (ד) הרי הדין דשלוחו של אדם כמותו ילפינן מפי' בא (שם), וכמפורש ברש"י שם „מכאן ששלוחו כו"ל. ואיך אומר גם בפסוק זה „מכאן ששלוחו כו"ל“?

והביאור — ע"פ הנ"ל בפנים:

הציווי „ורגמו אותו“ [שנאמר גבי מגדף הראשון], מכיון שציווי זה אינו מחייב מיתה כ"א רק רגימה (וע"ז מלקות שאפשר שימות, אבל אסור הוא — ראה הערה 33) והוא רק על „כל השומעים“ — אין מסתבר כלל לומר ש„וסמכו“ (שאין בזה סכנת מיתה) לא נצטוו כל העדה ו„ורגמו“ (שכשירגמו רבים — ימות) נצטוו אלא שממנים שלוחים! ולכן מפרש רש"י בפש"טות „כל העדה“ פירושו בפשטות (דער טייטש) — „במעמד כל העדה“. אבל עפ"י יוקשה דהול"ל „לפני כל העדה“ (או כו"ל)? ומתרץ „מכאן (שמשנה הלי' כו"ל) — ששלוחו של אדם כמותו“ — בענין כב„כאן“ בפרשתנו, היינו בדבר שלא נצ"טוה ע"ז (ואדרבה חשש בדבר, והציווי הוא רק על השומעים, כנ"ל) ושינוי הלשון מלמדנו שיש כאן גם ענין דשליחות, היינו שנצטוו לעשות שליח וה"ה כמותו (שכאילו — נצטווה לרגום וקיים הציווי).

והדין שבפי' בא — ה"ה בדבר שנצטווה הוא עצמו דוקא. ותרזייהו צריכי, וק"ל.

ע"פ הנ"ל מתורץ ג"כ שינוי הלי' בפירש"י פי' בא דמפרש שלילת הקס"ד: וכי כולן שוחטין אלא כו"ל — משא"כ בפרשתנו דאין

יב. אעפ"י אז מצד דעם פסוק
"הוצא את המקלל גוי ורגמו אותו גוי"
ווייס מען בלויז דעם דין פון רגימה.

בירור (באיוז מיתה ימות) — כי הספק
הוא רק במקושש זה * שהוא הי' לפני
מ"ת (ככפרש"י שם) — אבל מקושש דלאחרי
מ"ת, כיון דכל מיתה האמורה בתורה
סתם אינה אלא חנק (רש"י קדושים כ,
יו"ד) לכאורה גם במקושש כן הוא, וצ'
ריך הוראה מפורשת דהוא בסקילה.

ומדלא נכפל במקושש — עכצ"ל
בהקדם סברא פשוטה (מובנת גם לבן
חמש למקרא) אשר דינים הנאמרים בתורה
(משא"כ סיפורי התורה) שע"ז נאמר "ול'
מתם אותם ושמרתם לעשותם" ** וכיו"ב,
יש בהם עשי' גם לאחר זמן (מלבד באם
פירש הכתוב להיפך) ולכן אין צורך לכפול
הציווי.

וכן הוא בדיני מקושש שהי' בהתראה
והרגימה שלו מבוארת מו: יומת גוי הי'
נו סקילה.

משא"כ במקלל דמדבר — שכל הדינים
שבפסוק הוצא את המקלל גוי הרי (לפרש"י,
כבפנים) לא נאמרו אלא בו (שלא בהתראה,
וסמכו, ורגמו (רק "כל השומעים" ובמעמד
"כל העדה")

פירש הכתוב: ואל בני' תדבר גוי' —
בנוגע לדורות (וגם למקלל דמדבר אם
בדין או בתור הוראת שעה, וכנ"ל).

ועפ"ז מתורצת התמי' כפולה בפרש"י
(שלח שם, לו): ויוציאו אותו מכאן כו':
(א) הול"ל זה במקלל דפרשתנו, (ב) כתבו
"מכאן" — והרי מכבר נצטוו ע"ז בפר'
שתנו.

ועדיין צריך ביאור: ע"פ הנ"ל (1) הול"ל
(בפרשתנו) "הוצא את המקלל" בהנאמר
לדורות (והוי ידעינן גם למקלל דמדבר).
(2) ביותר יוקשה ע"פ המבואר (סנה' מב,
ב) טעם ההוצאה וכו' דלא מיתחזי ב"ד
רוצהין או דתיהוי ל"י הצלה — אין להוציא
כו' בדין דרגימה כ"א רק בסקילה.

אבל ג"ז מובן בפשטות וכעין חומר:
הוצא את המקלל — ג"ז רק במקלל דמדבר
הוא, כי בכל התורה כולה ה"ז רק בעונש

(* ועפ"ז סרה קושית מפרשי רש"י (שם)
מהו הספק.

(**) ואתחנן ה' א.

תתך", ווארום היות אז ער איז ניט
מחוייב מיתה (ס'איז נאך א דין פון
רגימה), קען במילא זיין א ס"ד אז
זיי זאלן נענש ווערן במיתתו, אויב ער
וועט פון דעם אבן געטויט ווערן³¹.

ועפ"ז איז פארשטאנדיק, אז דער
פירוש פון "רגום ירגמו בו כל העדה"
וואס שטייט ביי מקלל בכלל מיינט
(ניט אז בלויז די "שומעים" דארפן
אים רוגם זיין "במעמד כל העדה" —
אזוי ווי דער פירוש פון "ורגמו אותו
כל העדה" וואס שטייט ביים ערשטן
מקלל — נאך) ווי עס שטייט פאר
דעם "מות יומת", אז אויף אלע אידן
ליגט א חיוב אים רוגם זיין עד שימות.
ווארום היות אז בא "ונוקב שם ה"
(בהתראה), איז דא דער חיוב "מות
יומת", איז דאך פארשטאנדיק אז אויב
ער איז ניט געטויט געווארן פון דעם
אבן וואס די עדים האבן אין אים
געווארפן, דארפן "כל העדה" באווארפן
אים מיט נאך שטיינער, ביז אז "מות
יומת"³².

מתחיל "וכי כולן רוגמין כו'", כי כאן
א"א לקס"ד כזו, כי חשש ואיסור ישנם
בוה, כנ"ל.

(31) ועפ"ז, ע"פ פרש"י בדרך הפשט
— הציווי "וסמכו גוי" הוא רק גבי מגדף
דמדבר, ואולי י"ל דלשיטתייהו אזלי: לה'
רמב"ם (אליב"י דהכס"מ) דכל מגדף א"צ
התראה כמו מגדף דמדבר — גם ב"וסמכו"
שוים הם; משא"כ לפרש"י.

(32) ועפ"ז מובן בפשטות מה שלאחרי
הציווי "ורגמו אותו גוי" מוסיף "איש
איש כי יקלל רגום ירגמו בו גוי" (ודוחק
לומר שהחידוש ב"איש איש כי יקלל גוי"
הוא: א) אף דהמקלל דמדבר הי' "בן איש
מצרי", או (ב) רק הדין של "ונשא חטאו
— בכרת כשאין התראה") — ודלא כב'
מקושש שנאמר (שלח שם, לה) רק "רגום
אותו באבנים גוי" — ולא נכפל שיעשו
כן גם בכל מקושש,

ואין לומר דשאני מקושש דפשוט דכן
הוא בכל מקושש, כיון שלא הי' בוה אלא

וואָס קומט דער טעם פון „סתם ממנו כל צרות שבעולם“ אין מדרש אלס לעצטער פון די טעמים, און די ערשט (ד.ה. — עיקר'דיקע) טעמים אויך סתימת הפרשה זיינען גאָר ענינים וואָס זיינען להיפך פון „ויפרו גו' ויחי יעקב בארץ מצרים“?

נאָכמער איז שווער אין פרש"י על התורה: וויבאלד אַז דרכו לפרש פש"מ, האָט ער דאָך לכא' גע- דאַרפט אָננעמען אלס עיקר דעם טעם הסתימה ביי „ויחי יעקב“ וואָס דריקט אויס אַן ענין טוב אין שייכות צו ויפרו גו' און צו חיי יעקב (כנ"ל — און ניט צו אַן ענין פון היפך הטוב, וואָס איז פאַראורזאכט געוואָרן דורך זיין פטירה — היפך „ויחי יעקב“)

איז ניט מובן: א) דוקא אַט דעם דריטן טעם אין מדרש „סתם ממנו כל צרות וכו'“ (אַמנענטסטן צו פשטות המקרא) בריינגט ניט רש"י, ב) אויך די צוויי טעמים פון מדרש, וואָס רש"י ברענגט יע, האָט ער זיי לכאורה גע- דאַרפט שטעלן אין אַ פאַרקערטן סדר¹² — לויטן צווייטן טעם איז די סתימה פאַרבונדן מיט חיי יעקב (הגם אַז די סיבה צו יעקב'ס רצון צו מגלה זיין דעם קץ איז געווען דאָס וואָס ס'איז געווען סמוך לפטירתו¹³, איז עס אָבער פאַרגעקומען בחייו), בעת דער ערשטער טעם רעדט וועגן אַ זמן וואָס איז נאָך דער פטירה פון יעקב (ובפרט, אַז אויך דער ענין לא-טוב איז

דאָ נאָך מער האַרב ווי לויטן צווייטן טעם)¹⁴.

ג. וועט מען דאָס פאַרשטיין לויט דעם וואָס מפרשים¹⁵ פאַרענטפערן די קשיא אויף די צוויי טעמים: אויב דער טעם פון סתימת הפרשה איז „לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו כו'“ אָדער ווייל „שבקש לגלות את הקץ

(14) בפרש"י עוד שינויים במדרש: משמיט בהקושיא „מכל הפרשיות של תורה“ שא"י במדרש. מוסיף: א) נסתמו עיניהם ולבם של ישראל, ב) מצרת השעבוד, ג) (לגלות את הקץ) לבניו. והנה ההוספות מובנות — נוסף על העיקר — שרש"י צריך לפרש ככל הדרוש לבן ה' למקרא: א) „נסתמו עיניהם כו'“ כי עפ"ז מודגשת השייכות לסתימת הפרשה.

ב) „מצרת השעבוד“, דהרי גם בהיותם בארץ פלשתים וכנען היו בשעבוד אבימלך וכו' ובאופן דגר כו' (ראה פרש"י וישלח לו, ז). וביותר יוקשה מפרש"י הקודם דמפורש שנשתעבדו רד"ו שנה (מקץ מב, ב). ולכן מוכרח רש"י להוסיף „מצרת“. וראה ג"כ פרש"י וארא ו, טז ומפרש"י רש"י כאן (רא"ם. גו"א. דברי דוד. משכיל לדוד. ועוד).

ג) „לבניו“ — כמפורש בקרא: ויקרא יעקב אל בניו .. ואגידה לכם.

אמנם מה שמשמיט „מכל הפרשיות של תורה“ צ"ע, דהרי זהו היסוד להקושיא, ואין לומר דרש"י ס"ל דגם פ' ויצא היא סתומה לגמרי (כהדיעה שהובא בקרית ספר (להמאירי) ר"פ ויצא. הגמ"י פ"ח מהל' ס"ת (סק"ג). מנחת שי ר"פ ויצא) דא"כ הו"ל לומר זה ולבאר טעם הסתימה גם בר"פ ויצא (וכמ"ש הגמ"י שם).

ו"ל בפשטות: א) בפ"י ויחי — עדיין אין הכרח שידע ע"ד כל הפרשיות שכתורה, כיון שלמד רק חומש אחד. ב) אין הכרח להודיע עדיין, כיון שבפשטות מובן שבין סדרה לסדרה צ"ל הפסק יותר — מאשר בין תיבה לתיבה. ועל אתר קשה למה פרשה זו סתומה.

(15) ראה רא"ם, גו"א, דבק טוב, ועוד.

(*) ועד"ז הוא בזהר שם דעת ר' יעקב „אסתמו עיניהם ישראל“. אבל לא קאמר שזהו מצרת השעבוד כ"א „בשעתא דמית יעקב“ (דמשמע כבנצוא: שנסתמו ישראל מעיינות החכמה שהי' מגלה יעקב). אבל בדברי ר' יהודה שם דסתמת הפ' „דכדין נחתי לגלותא ואשתעבידו בהון“.

(12) אף שכ"ה במדרש, הרי המובא בפרש"י הוא פש"מ. ובפרט שכאן אינו מקדים כו' רבותינו דרשו. ולהעיר שבכמה דפוסים (וכ"ה בדפוס ראשון ושני, וברש"י כת"י) אי' בסיום פ"י רש"י עצמו „בכ"ר“, וכן הובא ברא"ם וגו"א. אבל בכמה דפוסים מוכח שהיא הוספת המעתיקים (המדפיסים).

(13) כדלקמן מט, א. ובפרש"י.